

I, 396). 3. *el-Envârü'l-Celâliyye*. Nasîrüd-dîn-i Tûsî'nin kelâm konularını ele aldığı ve Muhammed Ali el-Cürcânî'nin Arapça'ya tercüme ettiği *el-Fuşûl* adlı Farsça eserinin şerhidir. 4. *el-İ'timâd fî şerhi Vâci-bi'l-i'tikâd*. Tevhid, adl, nübüvvet, imâmet, temizlik, zekât, oruç, humus, hac ve cihad bahislerinin kısaca ele alındığı İbnü'l-Mutahhar el-Hillî'ye ait eserin şerhidir (baskı yeri yok, 1315/1897; nşr. Safâeddin el-Basrî, Meşhed 1412). 5. *İrşâdü't-tâlibîn ilâ Nehci'l-müsterşidîn*. Yine İbnü'l-Mutahhar el-Hillî'nin kelâm konularıyla ilgili eserinin şerhi olup son sayfada yer alan kayıttan 792 (1390) yılında tamamlandığı anlaşılmaktadır (taş baskısı, 1303/1885, baskı yeri yok; nşr. Mehdî er-Recâî, Kum 1405). 6. *Kenzü'l-'irfân fî fıkhi'l-Kur'ân*. Kur'ân-ı Kerîm'den fıkıhla ilgili âyetler yanında imamlardan nakledilen rivayetler çerçevesinde gerçekleştirilen hacimli bir çalışmadır (taş baskısı, Tahran 1304-1305, 1311; Necef 1963; Tahran 1343 hş.). 7. *el-Levâmî'u'l-ilâhiyye fi'l-mebâhişi'l-kelâmiyye* (Muhammed Ali Tabâtabâî'nin önsözüyle, Tebriz 1396). 8. *Nazdü'l-Kavâ'idü'l-fıkhiyye*. Şehîd-i Evvel'in *el-Kavâ'id ve'l-fevâ'id* adlı kitabı üzerine bir tehzîb çalışmasıdır (nşr. Abdülâtîf el-Kuhkemerî, Kum 1403/1993). 9. *en-Nâfi' yevme'l-haşr*. Ebû Ca'fer et-Tûsî'nin ibadet ve dualara dair *Mişbâhu'l-muctehid* adlı eserini İbnü'l-Mutahhar el-Hillî'nin *Minhâcü's-salâh fî muhtaşari'l-Mişbâh* adıyla ihtisar edip usulü'd-dînle ilgili olarak eklediği on birinci baba yapılan bir şerhtir. Ebû'l-Feth b. Mahtûm el-Hüseynî'nin *Miftâhu'l-bâb* isimli şerhiyle birlikte Mehdî Muhakkık tarafından yayımlanmıştır (Tahran 1365 hş.). Süyûrî'nin şerhini William E. Miller İngilizce'ye çevirmiştir (London 1928). 10. *et-Tenkihü'r-râ'î li-Muhtaşari's-Serâ'î*. Muhakkık el-Hillî'nin *Serâ'î'u'l-İslâm* adlı eserinin müellifin kendisi tarafından *en-Nâfi' li-Muhtaşari's-Serâ'î* adıyla yapılan muhtasarı üzerine yazılmış bir şerhtir (nşr. Abdülâtîf el-Hüseynî, Kum 1404; diğer eserleri için bk. Tebrizî, IV, 282-283).

BİBLİYOGRAFYA :

Süyûrî, *İrşâdü't-tâlibîn ilâ Nehci'l-müsterşidîn* (nşr. Mehdî er-Recâî), Kum 1405/1984, s. 337-352; Hür el-Amîlî, *Emelü'l-âmil* (nşr. Ahmed el-Hüseynî), Necef-Bağdad 1385/1965, II, 325; Mec-lisî, *Biḥârü'l-enuâr*, Beyrut 1403/1983, I, 41; Abdullâh Efendi el-İsfahânî, *Riyâzü'l-'ulemâ ve ḥi-yâzü'l-fuzalâ* (nşr. Ahmed el-Hüseynî), Kum 1401, V, 216-217; İbn Usfûr el-Bahrânî, *Lü'lü'etü'l-bahreyn* (nşr. M. Sâdik Âl-i Bahrülulûm), Beyrut 1406/1986, s. 172-173; Hânsârî, *Ravzâtü'l-cernâṭ*, VII, 171-176; Tebrizî, *Reyhânetü'l-edeb*, IV, 282-283; A'yânü's-Şî'a, X, 134; Âgâ Büzürg-i

Tahrânî, *ez-Zer'â ilâ teşâñifi's-Şî'a*, Beyrut 1403/1983, I, 17, 396; II, 297, 423; III, 7, 352; IV, 463; Ca'fer Bâkr Âl-i Mahbûbe, *Mâzi'n-Necef ve ḥâzi-ruhâ*, Beyrut 1406/1986, I, 125-126; Sâlihiyye, *el-Mu'cemü's-sâmil*, V, 128-129; Mazlum Uyar, *Şif Ulemanın Otoritesinin Temelleri*, İstanbul 2004, s. 98-102; Mu'cemü ṭabaḳâti'l-mütekellimîn, Kum 1425/1383, III, 246-248; Mu'cemü'l-maḥ-tûṭâti'l-mevcûde fî mektebâti İstânbûl ve Ânâ-ṭûlî (haz. Ali Rıza Karabulut), [baskı yeri ve tarihi yok], III, 1596.

İLYAS ÜZÜM

SÜYÛT

(bk. ASYÛT).

SÜYÛTÎ

(السيوطي)

Ebû'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî eş-Şâfiî (ö. 911/1505)

Tefsir, hadis, fıkıh,
Arap dili ve edebiyatı âlimi.

1 Receb 849'da (3 Ekim 1445) Kahire'de doğdu. Ataları Orta Mısır'daki Asyût'ta yaşadığı için Süyûtî, büyük dedelerinden biri Asyût'a gelmeden önce Bağdat'ın Hidayriye mahallesinde bulunduğundan Hidayrî nisbeleriyle anılır. Asyût'a ilk yerleşen büyük dedesi Hümâmüddin bir sûfi olup buradaki kabri halen ziyaretgâhtır. Babası Kemâleddin Ebû Bekir Asyût'ta doğmuş, Kahire'de İbn Hacer el-Askalânî gibi âlimlerin talebesi olmuş, vâizlik yanında Mısır Abbâsî Halifesi Müstekfî-Billâh'ın hususi imamlığını yapmış, bir dönem Kahire kadılığına vekâlet etmiş, şerh, ta'lik ve hâşiye türünden eserler yazmıştır. Oğlunun da ilimle uğraşmasını istediğinden İbn Hacer'in derslerine giderken onu da götürmüş, Süyûtî henüz beş yaşlarında iken vefat edeceğini hissedince oğlunu medresedeki arkadaşlarına emanet etmiştir. Süyûtî'nin önemli iki hâmisinden biri İbnü'l-Hümâm, diğeri hocası Celâleddin el-Mahallî'dir. Annesinin Türk veya Çerkez asıllı bir câriye olduğu belirtilir. Eşi ve çocukları hakkında bilgi yoktur; sadece oğlu Ziyâeddin Muhammed'î Şümunnî'nin derslerine götürdüğü bilinmektedir.

Tahsil hayatına Kur'an öğrenerek başlayan Süyûtî, Cemmâilî'nin 'Umdu'tü'l-ah-kâm'ını, Nevevî'nin *Minhâcü't-tâlibîn*'ini, İbn Mâlik'in *el-Elfiyye*'sini ve Beyzâvî'nin *Minhâcü'l-vüşûl*'ünü ezberledi. 864'te (1460) Sâlih b. Ömer el-Bulkînî, Yahyâ b. Muhammed el-Münâvî gibi hocalara ilk üç

kitabı arzetti; iki yıl sonra da Şemseddin es-Sîrâmî'den Arapça okutmak için icâzet aldı. 1460'tan itibaren Şehâbeddin eş-Şârimî'nin ferâiz derslerine katıldıysa da hocasının vefatı üzerine bu dersler yarım kaldı. Şeyhüniyye Hankahı'nın imamı Şemseddin Muhammed b. Mûsâ el-Haneffî'den *Şahîh-i Müslim*'in tamamına yakını, Kâdî İyâz'ın *eş-Şifâ*' adlı eserini ve önceden ezberlediği İbn Mâlik'in *el-Elfiyye*'sini okudu. Arap dili ve edebiyatına ağırlık verdiği ve Arapça ile ilgili birçok kitap okuduğunu belirttiği bu dönemde en çok faydalandığı hocalarından biri, Şeyhüniyye Kütüphanesi görevlisi Şemseddin Muhammed b. Sa'd b. Halîl el-Merzûbânî el-Haneffî'dir. Süyûtî gençlik döneminde çoğu Arap diline ait bazı kitaplara ve meselelere dair şerh, hâşiye vb. eserler yazmış, fakat daha sonra bunları imha etmiştir (Abdülkâdir eş-Şâzelî, s. 67-68). 865 (1461) yılında kendisine büyük hayranlık duyduğu hocası Kâdîkudât Sâlih b. Ömer el-Bulkînî'nin fıkıh derslerine katıldı. Aynı yıl *Şerhu'l-isti'âze ve'l-besmele* ile *Şerhu'l-Havkale ve'l-hay'ale* adlı eserlerini kaleme aldı ve hocası Bulkînî her iki eser için birer takriz yazdı. Acemi işi gördüğü bu iki eserini diğer çalışmalarıyla birlikte imha etmemesine gerekçe olarak hocasının hattıyla yazılan takrizleri gösterdi. Bulkînî'den fetva verme ve ders okutma hususunda icâzet aldı (866/1462) ve hocasının da hazır bulunduğu ilk dersini 9 Zilkade 867'de (26 Temmuz 1463) Şeyhu Camii'nde verdi. Bulkînî'nin ölümüne kadar onun derslerine katılmaya devam etti. Süyûtî'nin hocaları arasında Kâdîkudât İzzeddin el-Kinânî, Abdülâzîz b. Muhammed el-Mikâtî ve Seyfeddin İbn Kutluboğa da vardır. Fakat onun bu dönemdeki asıl önemli hocaları, on dört yıl boyunca kendisinden her gün yeni bir şey öğrendiğini söylediği ve "ikinci babam" dediği (*Buğyetü'l-vu'ât*, I, 118) Kâfiyeci ile 1463-1467 yılları arasında derslerini takip ettiği Şümunnî'dir. Kâfiyeci'den tefsir, hadis, fıkıh usulü, Arap edebiyatı gibi alanlarda faydalandı, çeşitli ilimleri okutmak üzere icâzet aldı. Kâfiyeci, kelâmla ilgili *Envârü's-sa'âde* adlı kitabına şerh yazması konusunda ısrar ettiği halde Süyûtî bu ilme ilgi duymadığı için hocasına olumsuz cevap verdi (Abdülkâdir eş-Şâzelî, s. 76). *Cem'u'l-cevâmi'* ve *Şerhu'l-Elfiyye* gibi eserlerine takrizler yazan Şümunnî'den (*Buğyetü'l-vu'ât*, I, 377; *el-Müncem*, s. 87) hadis, Arap dili ve edebiyatı konularında faydalandı ve hocalarından rivayet ettiği hadislerin fihristini çıkardı. Süyûtî'nin müderris sıfatını kazandığı 867'den (1463) bir yıl

sonra girdiği hadis tahammül faaliyeti çok uzun sürmedi. Muteber hocaların vefatından önce onlardan dirâyete dair bilgi edinmeyi hadis semâ etmekten daha önemli saydı, ancak bu hocalardan hadis semâ etmekten de vazgeçmedi. Tamamını veya bir kısmını hocalarından dinlediği kitapların listesi sayfalarca uzamakta (*et-Tehaddüs*, s. 39-42, 249-251), hadis hocaları hakkında yazdığı eserlerin en önemlisi olan *el-Müncem fi'l-mu'cem*'de üç tabaka halinde zikrettiği hocalarının sayısı 195'i bulmaktadır.

Süyûtî 869'daki (1465) hac yolculuğu dışında Mısır'dan hiç ayrılmadı. Dâvûdî'ye dayanarak 873'te (1469) ikinci defa hacca gittiği söylenirse de (Sartain, s. 40) başka kaynaklarda böyle bir bilgi yoktur. Hac yolculuğu ve Mekke'deki ikameti sırasında geçen olayları, karşılaştığı hocaları ve çeşitli edebî konuları *en-Naḥletü'z-zekiyye fi'r-riḥleti'l-Mekkiyye* ve *en-Nefḥatü'l-misikiyye ve't-tuḥfetü'l-Mekkiyye* adlı eserlerinde anlattı. 870 yılı Receb ayından (Şubat-Mart 1466) başlayarak Dimyat ve İskenderiye çevresinde yaklaşık üç aylık bir gezi yaptı, *el-İğtibât fi'r-riḥle ile'l-İskenderiyye* ve *Dimyât yâhud Kaḫfü'z-zehr fi riḥleti şeh'r*'de bu seyahatlerindeki gözlemlerini yazdı. Gittiği yerlerde o güne kadar telif ettiği *Şerḥu'l-Elfiyye* gibi eserlerini, âli isnadlı rivayetlerinden oluşan *Uşâriyyât*'ını ve *Nürü'l-hadîka* gibi manzumelerini, ayrıca Buhârî'nin *el-Câmi'u's-şâḫih*'i ile Kâdî İyâz'ın *eş-Şifâ'* adlı eserini nakletti, akranlarına ve yaşça kendisinden büyük âlimlere icâzet verdi. İbn Hacer'in vefatıyla yirmi yıl kadar kesintiye uğradığını söylediği hadis imlâ meclislerini (*et-Tehaddüs*, s. 88) 872 (1467-68) yılında yeniden başlattı, fakat veba salgısını yüzünden derslerine zaman zaman ara verdi. 877'de (1472) Şeyhûniyye Medresesi'nde hadis hocalığına tayin edildi.

875'te (1470) Berkuk Türbesi şeyhliği yapan Süyûtî, 1486-1500 yıllarında dönemin en büyük hankahı olan Baybarsiyye Hankahı şeyhliğine getirildi. Bu görevinin son yılları devlet idarecileriyle ilişkileri açısından sıkıntılı geçti. Bu konudaki görüşlerini ifade etmek için *Mâ ravâhü'l-esâtin fi 'ademi'l-mec'* ile *s-selâtin* ve *er-Risâletü's-sultânîyye* gibi eserlerini kaleme aldı (Abdülkâdir eş-Şâzelî, s. 159-164). Özellikle büyük dedesi Hümâmüddin'in etkisiyle tasavvufa meylectti. Başında bulunduğu hankahın imkânlarının sülûlile ilgili olmayan kişilerle kötüye kullanılmasını engellemek için birtakım girişimlerde bulundu. 903 (1497-98) yılında hankah men-

suplarının devletten aldıkları tahsisatın yerinde harcanmadığı gerekçesiyle kesilmesini talep etmesi büyük tepkiyle karşılandı, dövülmesine, hatta ölümle tehdit edilmesine yol açtı. Süyûtî, üç yıl daha sürdürdüğü bu görevinden kendisini öldürmek isteyen Tormanbay'ın 906'da (1501) tahta geçmesi üzerine ayrıldı ve birkaç ay saklanmak zorunda kaldı (Hammûde, s. 113). Daha önce Süyûtî bütün yargı teşkilâtını yönetme yetkisiyle donatılmış bir makama tayin edilmişti; 902 (1496-97) yılında onun talebiyle Halife Mütevekkil-Alellah, Mısır yanında diğer bütün İslâm ülkelerindeki yargı teşkilâtından sorumlu bir makam ihdas edip kendisini bu göreve getirmişti (tayin kararının metni için bk. Abdülkâdir eş-Şâzelî, s. 173-174). Dört mezhebin kâdilkudâtına hükmetme yetkisi veren bu tayin, yargı çevrelerinde şiddetli tepkilere sebep oldu ve halife, sultanın yetkilerine tecavüz ettiği iddiaları üzerine bu kararından döndüğünü ilân etti. Bazı araştırmacılar Süyûtî'nin o dönemde Şâfiî kâdilkudâtı olan, kendisinden yaşça büyük ve toplumda saygın bir yeri bulunan Zekeriyâ el-Ensârî ile rekabete girmek yerine böyle bir yol seçtiğini, Eyyûbîler zamanında İbn Bintü'l-Eaz tarafından yürütülen buna benzer bir görev bulunduğunu ileri sürerek halifeyi ikna ettiğini belirtir (Hammûde, s. 110-111). Hayatının belirli bir safhasından sonra öğretim faaliyetlerini asgariye indirdiği, ayrıca Baybarsiyye Hankahı şeyhliğine tayin edildiği ve telif çalışmalarına ağırlık verdiği için çok fazla talebesi olmayan Süyûtî'den Muhammed b. Ali ed-Dâvûdî, Abdülkâdir b. Muhammed eş-Şâzelî, İbn İyâs, Şemseddin İbn Tolun, Zeynüddin İbnü's-Şemmâ', Hasan b. Ali el-Kaymerî, Ebü'l-Hasan el-Menûfî, kıraat âlimi Sirâceddin en-Neşşâr, Şemseddin eş-Şâmî ve Alkamî gibi şahsiyetler ders almıştır.

Süyûtî, hayatının son beş yılını inzivada geçirdiği Nil üzerindeki Ravza adasında 19 Cemâziyelevvel 911'de (18 Ekim 1505) vefat etti ve babasının Bâbü'lkarâfe dışında bulunan kabrinin yanına defnedildi. Annesi tarafından üzerine küçük bir türbe yaptırılan ve zamanla ziyaretgâh durumuna gelen kabrinin etrafı 945 (1538) yılında düzenlendi. Asyût'ta Süyûtî'ye nisbet edilen kabir muhtemelen kendisinin bir ziyaretgâh olduğunu söylediği (*et-Tehaddüs*, s. 5) dedesi Hümâmüddin'e aittir. Süyûtî'nin mirasıyla ve sağlığında vakfettiği kitaplarıyla annesi ilgilenmiş, bu kitaplar Osmanlılar'ın Mısır'ı fethi sırasında Ezher Camii'ne götürülmüştür. Kendi eserleri dışındaki bazı kitapları ise aralarında Hanefî

fakihi İbnü's-Şihne'nin de bulunduğu kişiler tarafından satın alınmıştır (Abdülkâdir eş-Şâzelî, s. 261-262).

Süyûtî'nin çağdaşlarıyla girdiği tartışmalar meşhurdur. Öğrencilik döneminden başlayıp 906'da (1500) inzivaya çekilmesine kadar devam eden bu tartışmalara genellikle bir eleştiriye cevap vermesi, bir görüş veya fetvayı reddetmesi dolayısıyla girmiştir. Çeşitli ilimlere dair meseleler veya intihal suçlamaları yüzünden cereyan eden bu tartışmaların asıl sebebi Süyûtî'nin çağdaşlarını ilmî açıdan hafife alması (Sehâvî, IV, 69) ve onları cehaletle suçlamasıdır. Kendini IX. (XVI.) yüzyılda fıkıh, hadis ve dil ilimlerinde mutlak müctehid seviyesine ulaşan tek kişi ve müceddid olarak kabul eden Süyûtî herkesin ilimde kendisine ihtiyaç duyduğunu belirtmiş (*el-Hâvî*, II, 248; *Ṭarzü'l'imâme*, II, 687, 696, 782; *ed-Deverânü'l-felkî*, I, 409, 419; *el-Küllâciyye*, II, 958-960, 969), başkalarının hatalarını eleştirmekten geri durmamıştır. Bir müctehidin mantık ve kelâm bilmesinin şart olmadığını (*Takrîrü'l-istinâd*, s. 49-50), bütün âlimlerin hata ettiği sırada tek başına doğru görüşü bulabileceğini iddia etmiş (*er-Red*, s. 169), bu tür iddiaları yüzünden başına gelenleri Hz. Peygamber'in peygamberliğini ilân ettiği zaman çektiği sıkıntılara benzetmiştir (*Ṭarzü'l'imâme*, II, 691). Fıkıhta mutlak müctehid sayıldığını söylemesine rağmen mutlak müctehidin müstakil müctehidle aynı mânaya gelmediğine dikkat çekerek fikhî konularda Şâfiî mezhebine mensup bulunmakla birlikte Şâfiî'nin mukallidi değil ihtihadında onun yöntemini benimseyen mutlak bir müctehid olduğunu söylemiştir. Bu sebeple fetvalarında Şâfiî'nin meşhur görüşünü benimsemediği yerlerde ya onun veya ashabının diğer bir kavlini esas almış, nâdiren mezhebin dışına çıkmıştır (*et-Tehaddüs*, s. 90, 205; *er-Red*, s. 112-116).

Onun en meşhur muhalifleri, çağdaşları hakkındaki övgü ve yergilerinde çoğu zaman aşırıya kaçan hadis âlimi Şemseddin es-Sehâvî, Hanefî fakihi İbnü'l-Kereki, Muhammed b. Abdülmün'im el-Ceverci, Şemseddin el-Bânî ve Buhârî şârihi Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî'dir. Süyûtî'nin özellikle Sehâvî ile anlaşmazlıklarında İbn Hacer'le ilişkileri merkezî konudur. İbn Hacer'in ardından hadis ilminde en önemli isim olduğunu iddia eden Süyûtî, dönemin ileri gelen hadis hâfızlarını küçümseyen Sehâvî'nin bu tavırlarına son verdiğini söylemekte (*Ṭarzü'l'imâme*, II, 766-767), Sehâvî ise İbn Hacer'in vefatından yirmi yıl sonra hadis imlâ meclislerini yeni-

den başlattığını söyleyen Süyüti'nin bu iddiasını asılsız saymakta, aynı zamanda onu kendisinin ve İbn Hacer'in eserlerinden intihal yapmakla suçlamaktadır (*ed-Ḍav'ü'l-lâmi'*, IV, 68; Süyüti, *Şâhibü seyf*, I, 562). Sehâvî, İbn Hacer'in ölümünün ardından 870 (1465-66) yılına kadar elli dokuz hafta hadis imlâ ettiğine göre (Ayderûsî, s. 19-20) bu konuda haklı sayılabilir. Ancak Süyüti'nin *Şâhibü seyf 'alâ şâhibi hayf*'ta ve *el-Kâvî*'de delilleriyle verdiği cevaplar, hakkında yapılan intihal suçlamasının isabetli olmadığını göstermektedir. Sehâvî'ye göre Süyüti hocaların derslerini yeterince takip etmediği ve bilgisini kitaplarından elde ettiği için muhakkik sayılmamalıdır. Ayrıca İbn Hacer'in başında bulunduğu Mahmûdiyye Kütüphanesi'ndeki kitapları çok iyi bildiğinden, başkalarının muhtevassından haberdar olmadığı bazı eserleri kendisine nisbet etmiştir. Nitekim onun *Lübâbü'n-nûkûl*, *'Aynü'l-işâbe, en-Nüketü'l-bedî'ât*, *el-Medrec ile'l-müddrec*, *Tezkiretü'l-mü'tesî*, *Tuḥfetü'n-nâbih*, *Mâ revâhü'l-vâ'ân*, *el-Esâs fî menâkıbi Beni'l-'Abbâs*, *Cüz' fî esmâ'il-müdel-lisîn*, *Keşfü'n-nikâb 'ani'l-elkâb*, *Neşrürü'l-'abîr* gibi kitapları aslında İbn Hacer'den yapılmış intihallerdir (*ed-Ḍav'ü'l-lâmi'*, IV, 68). Bu suçlamaları kabul etmeyen Süyüti, Sehâvî'yi avam tabakasından ve cahil şeyhlerden çokça hadis aldığı için kınamış, ona ait zannedilen hadis kitaplarının çoğunun hocası İbn Hacer'in terekesinden elde edilen müsveddelerden yazıldığını söylemiştir (*el-Kâvî*, II, 948-949).

Sehâvî, Süyüti'nin Mahmûdiyye Kütüphanesi'ni çok iyi bildiğini ve çok çabuk eser telif ettiğini söyler. Süyüti de Mahmûdiyye Kütüphanesi'nden istifade ettiğini (*et-Tehaddüs*, s. 165) ve İbn Hacer'in yaptığı bu kütüphanedeki 4000 kitaba ait alfabetik fihristi (*Dîa*, XIX, 515) gördüğünü söylemekte (*el-Kâvî*, II, 950), hatta vakfiyesine aykırı olduğu halde buradan dışarıya kitap çıkardığı bilinmektedir. Süyüti bunu meşrû göstermek için *Bezlü'l-mechûd fî hizâneti Maḥmûd* adıyla bir risâle telif etmiştir (nşr. Fuâd Seyyid, *MMMA*, IV/1 [1958], s. 125-136). Kendisi çok kolay kitap yazmasının sebebini açıklarken eserlerin muhtevassını iyi tanıdığını, hangi bilgiyi nereden elde edeceğini bildiğini söylemiş; nitekim *Hüsnü'l-muḥâdara*, *el-Câmi'u's-şâgîr*, *Buḡyetü'l-vu'ât*, *el-İtkân* ve diğer birçok eserinde kaynakları zikretmiş, hatta *et-Ta'rîf bi-âdâbi't-te'lîf*, *el-Fâriḳ beyne'l-muşannif ve's-sâriḳ* gibi risâleler yazmıştır. İntihal hususunda kesin bir hükme varabilmek için bir yandan o dönemin telif tarzının dikkate alınma-

sı (bu konuda bir açıklama için bk. Şevkânî, I, 333), bir yandan da Süyüti'nin eserleriyle başka müelliflere ait eserlerin karşılaştırılması gerekir. Nitekim bu tür çalışmalar Süyüti'nin olduğu zannedilen bazı kitapların başka müelliflere aidiyetini gösterdiği gibi (Adnân Derviş, XIII/51 [1993], s. 90 vd.; Abdülilâh Nebhân, XV/57 [1994], s. 89-90) ona nisbet edilen bazı kitapların da başkaları tarafından telif edilmiş olması muhtemeldir (Derûbî, XXVIII/64 [2003], s. 47-49). Meselâ Şâzelî, hocası Süyüti'nin kitaplarından yapacağı derlemeleri ona nisbet ederek yayınladığına konusunda kendisinden izin aldığını söylemektedir ki (*Behcetü'l-'âbidîn*, s. 280) Şâzelî'nin neşretmiş olması muhtemel bu tür kitapların Süyüti'ye ait zannedilmesi mümkündür. Sehâvî'nin Süyüti hakkındaki eleştirilerini bazan acımasızca dile getirdiği *ed-Ḍav'ü'l-lâmi'*'ne karşılık Süyüti *el-Kâvî fî Târîhi's-Seḥâvî'yi* telif etmiş, Sehâvî de buna cevap olarak *el-İ'lân bi't-tevbiḥ li-men zemme ehle't-târîḥ*'i yazmıştır (*Şerḥu Maḳâmât*, neşredenin girişi, I, 63). Süyüti'nin Kastallânî ile tartışmasının konusu ise Kastallânî'nin onun *el-Mu'cizât*, *el-Ḥaşâ'is*, *Ṭayyü'l-lisân* ve *Mesâlikü'l-ḥuneîfâ* fî vâlideyi'l-Muştafâ adlı kitaplarından intihal yapmış olmasıdır. Uzun süren tartışmalar sonunda Kastallânî bu eleştirileri kabul ederek kendisinden özür dilemiştir. Süyüti bu konunun ayrıntılarını *el-Fâriḳ beyne'l-muşannif ve's-sâriḳ* ve *Şâhibü seyf* adlı eserlerinde anlatmaktadır.

Süyüti'nin bu tartışmalar vesilesiyle kaleme aldığı bazı eserlerin yazılış tarihleri tesbit edilebilmekte, bu tür bilgiler, kendisinin kırk yaşından sonra uzlete çekildiği görüşünün (Abdülkâdir eş-Şâzelî, s. 158; İbnü'l-İmâd, X, 76) gerçeği yansıtmadığını, Baybarsiyye Hankahı şeyhliğine getirildiği 891 (1486) yılından sonra fetva vermeye ve ders okutmaya devam ettiğini göstermektedir (*el-İstinşâr*, I, 226). Buna göre ders okutmaktan ve fetva vermekten tamamen vazgeçmesinin gerekçelerini açıkladığı *el-Maḳâmetü'l-lü'lü'yye*'yi kırk yaşında yazmış olması mümkün görülsede bu kesin değildir. Zira kendisinin yahut başkalarının fetvalarıyla ilgili bazı eserlerini 894, 897 (1492), 898, 900 yıllarında kaleme aldığı bilinmektedir (*Şerḥu Maḳâmât*, neşredenin girişi, I, 84-85). Ayrıca halkın meseleleriyle ilgilenmemeyi gerektirecek bir inziva anlayışı, onun yıllarca sürdürdüğü müceddidlik iddiasına da uymamaktadır. Vakıf kaybı olarak gördüğü tartışmalardan vazgeçerek (*Ṭarzü'l-'imâme*, II, 708) tam anlamıyla uzlete çekilip

kendini telife adanması 906 (1500) yılından sonradır (Hammûde, s. 106, 116).

Hadis İlimindeki Yeri. Süyüti, İbn Hacer el-Askalânî'den hemen sonraki dönemde hadis ilmini temsil eden birkaç önemli şahsiyetten biridir. Hayatının bazı devirlerinde hadis hocalığı yapmış, daha çok hadis alanında eser vermiştir. Hadis ilminde mutlak müctehid sayılmanın hâfızlık makamına erişmekle mümkün olduğunu söyleyen Süyüti kendisinin 200.000 hadis ezberlediğini (*a.g.e.*, s. 146; ayrıca bk. İbnü'l-İmâd, X, 76) ve bu ilimde müctehidliğe ulaştığını ifade etmiştir (*et-Tehaddüs*, s. 205). Yaşadığı dönemde kendisinden başka hadis hâfızının bulunmadığını ileri sürmekteyse de (*Ṭarzü'l-'imâme*, II, 688) diğer bazı eserlerinde Sehâvî, Bikâî, Fahrreddin Osman b. Muhammed ed-Diyemî ve İbrâhim b. Ali el-Karkaşendî gibi âlimleri hâfız diye anmaktadır (*el-Maḳâmetü's-Sündüsiyye*, I, 614; *Ṭarzü'l-'imâme*, II, 766). Hadis ilminin hem rivayet hem dirayet sahasında eser veren Süyüti, özellikle câmi türüne giren kitaplarıyla o devirde çok benimsenen telif tarzlarından ansiklopedik eser yazma geleneğini hadis ilminde de başlatmıştır. *el-Câmi'u's-şâgîr*, *Ziyâdâtü'l-câmi'i's-şâgîr* ve *el-Câmi'u'l-kebîr*'i hazırlarken 345 müellife ait 642 kaynaktan faydalanmış (Lahhâm, s. 333-379), fetvalarında müşkil gördüğü her meselede âlimlerin görüşlerini araştırmak için çaba sarfetmiştir (*el-Maḳâmetü'l-Lü'lü'yye*, II, 1005). 877'de (1472) Şeyhünîyye Medresesi'nde hadis okutmaya başlamadan önce üç yıla yakın bir süre İbn Tolun Camii'nde imlâ meclisleri kurarak halka açık hadis öğretimi geleneğini sürdürmüştür. Hadis kitaplarındaki her hadisin naklinin câiz olmadığını, bazı hadislerin ehline danışılmadan aktarılması gerektiğini söyleyen Süyüti (*Ṭarzü'l-'imâme*, II, 719-720), vaaz, fetva ve konuşmalarda mevzû hadis kullanmanın sakıncalarına dikkat çekmiştir (*a.g.e.*, II, 765; *el-İstinşâr*, I, 226, 228; *el-Fettâş*, II, 868). Ancak fezâil hakkında yazılıp yazılmaması yer verilebileceği görüşünü benimseyen Süyüti'nin zayıf, hatta mevzû hadisleri durumlarına işaret etmeksizin kullandığı da olmuştur. Onun hadisçiliğinin önemli bir yönünü tasavvufa ilgisi teşkil eder. Tasavvuf ehline has bazı halleri benimsediği anlaşılan Süyüti, meselâ Hz. Peygamber'i uyanırken görme konusundaki birçok rivayeti zikrettikten sonra bunların değerini hadis ilminin kriterlerine göre tartışmak yerine böyle bir halin ancak yaşayanlar tarafından anlaşılabileceğini söylemekle yetinmiştir (*el-Hâvî*, II,

483). Birçok tarikattan icâzet alıp hırka giyen, Desûkiyye'nin dört kolundan biri olan Süyütiyye'nin nisbet edildiği Süyüti tasavvufu Ehl-i sünnet'in yolundan ayrılmamıştır. Tasavvufu yanlış anladıkları gerekçeyle bilhassa vahdet-i vücûd, hulûl ve itihad anlayışını benimseyenleri, ibâha ehlini ve kendi düşüncelerinin Allah'tan mülahem olduğuna inandıkları için şeriatın ve sünnetin emirlerine riayet etmeyenleri şiddetle eleştirmiştir (*Tenzihü'l-i'tikâd*, I, 304 vd.). Süyüti hadis usulünün bazı meselelerini fıkıh ve dil ilimlerinden örneklerle açıklamış, bazılarını önceki âlimlerden farklı biçimde ele almıştır. Meselâ İbnü's-Salâh'ın *Mukaddime*'de ve Nevevî'nin *et-Takrîb*'de altmış beş başlık altında incelediği hadis usulü konularını *Tedribü'r-râvî*'de doksan üçe çıkarmıştır. Ayrıca bir takım yenilikler getirdiğini belirttiği dil bilimine dair eserlerinde ve özellikle *el-Müzahir*'de usûl-i hadîsin tasnif yöntemini kullandığını, bunun kendisine ait bir icat olduğunu söylemiştir (Derûbî, XXVII/64 [2003], s. 56).

Hadis ilmine dair belli başlı konulardaki görüşlerini sıralayacağını söyleyen (*et-Tehaddüs*, s. 234), ancak bilinmeyen bir sebeple bu listeyi yarım bırakan Süyüti'nin hadisle ilgili bazı görüşleri şöyledir: 1. Müteahhirin döneminde önceden hakkında hüküm bulunmayan bir hadisin sahih li-zâtihi olduğuna değil sahih li-gayrihi olduğuna hükmedilebilir. 2. Râviler hakkında cerh ve ta'dîl yapma imkânı kalmadığından hadislerin sihhati konusunda artık kitaplara güvenmek gerekir (*Şerhu Elfiyyeti'l-İrâkî*, s. 147). 3. Cevâmîu'l-kelim olmamak kaydıyla hadislerin mâna ile rivayeti câizdir. 4. Mütevâtir için gerekli asgari râvi sayısı ondur. 5. Hadiste yalancılığı sabit olan kişi tövbe etse de rivayetleri kabul edilmez (*et-Tehaddüs*, s. 234; Lahhâm, s. 400). 6. Bir hadisin mevzû olduğu metnine bakılarak da anlaşılabilir (*Tedribü'r-râvî*, I, 274). 7. Buhârî ve Müslim'in ortaklaşa rivayet ettikleri hadislerin sihhati kesindir ve kesin bilgi ifade eder. 8. İcâzet-siz mükâtebe sadece icâzetten ve münâvelenin birçok çeşidinden üstündür. 9. Hadislerin i'mâli ilgasından evlâdır (*Tarzü'l-imâme*, II, 749-750).

Eserleri. Süyüti'nin esas kıymetinin asılları kaybolmuş birçok kitaptan alıntı, ihtisar ve cem' yaparak bu metinleri günümüze aktarmasından kaynaklandığı düşüncesinde (meselâ bk. Abdülilâh Nebhân, XV/57 [1994], s. 89-90; Conrad, XI, 520-521) haklılık payı bulunmakla birlikte özellikle olgunluk döneminde kendine has bir üs-

lûpla şahsî görüşlerini de ifade etmiştir. Henüz otuz yaşına gelmeden eserleri Hindistan'tan Afrika'ya, Hicaz'dan Anadolu'ya ulaşacak kadar meşhur olmuştur (*et-Tehaddüs*, s. 155-159; *Tarzü'l-imâme*, II, 687; *ed-Deverân*, I, 397). İslâm dünyasının çeşitli bölgelerinden mektupla gönderilen sorulara cevap yazması, katıldığı tartışmalara dair eserlerinin insanlar arasında merak uyandırması, hocası Kâfiyeci'nin onu her zaman kollaması ve Anadolu'ya giden talebelerinden eserlerini yanlarında götürmelerini istemesi (*Şâhibü seyf*, I, 560), çeşitli ülkelerden gelenlerin onun yanında uzun süre kalıp eserlerini istinsah etmeleri Süyüti'nin eserlerinin yayılmasını sağlamıştır. Bu husus onun için aynı zamanda önemli bir geçim kaynağı olmuş, kitaplarından elde ettiği gelirle hem kendisi hem de kitaplarını istinsah eden öğrencileri geçimlerini sağlamıştır. Öte yandan sultanlardan yardım almayı kabul etmemiş, devlet tarafından kendisine gönderilen paraları dağıtmıştır. Süyüti'nin yazdığı her konuda mümkün olduğunca çok görüşe yer vermesi, eserlerinin mukaddimelerinde o konuda yazılmış önceki eserleri, kendi kitabını onlardan ayıran yönleri, kaynaklarını ve yöntemini belirtmesi onun eserlerinin belirgin özelliklerindendir. Süyüti'ye göre çok eser yazmak ve bu sayede görüşlerinden insanların istifade etmesini sağlamak bir müctehidin ve müceddin vasıflarındandır (*et-Tehaddüs*, s. 225-226; *er-Red*, s. 149; *Tarzü'l-imâme*, II, 687). Kendisinin farklı tarihlerde oluşturduğu fihristlere ve kitaplarındaki kayıtlara göre eserlerinin sayısı 295 ile 555; Şâzeli, Dâvûdî ve İbn İyâs gibi talebelerinin sayımına göre 529 ile 600; İbnü'l-İmâd, Bağdatlı İsmâil Paşa ve Brockelmann'a göre 500 ile 639 arasında değişmektedir. Çağdaş araştırmacılardan Şerkâvî İkbâl bu sayıyı 725 (*Mektebetü'l-Celâl*, s. 384-385), Hâzindâr ve Şeybânî ise 981 (*Delilü mahtûât*, s. 282) olarak göstermektedir. Bu husustaki en kapsamlı listeyi yapan İyâz Hâlid et-Tabbâ' 1194 sayısına ulaşmakta, bunlardan 331'inin matbu, 431'inin yazma, 432'sinin kayıp olduğunu söylemektedir (*el-İmâmü'l-Hâfız*, s. 312-313). Sayılardaki farklılıklar bazı eserlerin birkaç adla anılması, bazılarının Süyüti tarafından imha edilmesi (Abdülkâdir eş-Şâzeli, s. 121), bir kısmının diğer bir eserinin parçası olması gibi sebeplerden kaynaklanmaktadır. Süyüti kendi eserlerini yedi grup halinde şöyle sıralamıştır: 1. Daha önce benzeri yazılmamış olanlar (on sekiz adet); 2. Benzeri yazılmış veya yazılabilecek olanlar (elli adet); 3. Yirmi ile yüz sayfa arasındaki kitaplar

(altmış adet); 4. Fetvalar dışında on sayfa civarındaki eserler (102 adet); 5. On sayfa civarındaki fetvalar (seksen adet); 6. Öğrencilik yıllarında yazdığı fakat önemsemediği eserler (kırk adet); 7. Yarım kalmış eserler (seksen üç adet; bk. *et-Tehaddüs*, s. 105-136).

Tefsir ve Kur'an ilimleri (aş.bk.): Hadis. 1. *Cem'u'l-cevâmî**. Bütün hadislerin 200.000 civarında olduğunu düşünen Süyüti bu eserinde 100.000'e yakın hadis derlemiş, ancak vefatı üzerine eser yarım kalmıştır. Hadislerin derlendiği kaynakların bir kısmının günümüze ulaşmaması eserin kıymetini arttırmaktadır (Kahire 1970; nşr. Hâlid Abdülfettâh Şibl, Beyrut 2000). Abbas Ahmed Sakr ve Ahmed Abdülcevâd, *el-Câmî'u's-şâgîr*, *Ziyâdetü'l-Câmi'i's-şâgîr* ve *el-Câmî'u'l-kebîr*'deki hadisleri mükerrerlerini çıkarmak suretiyle birleştirmişler ve *Câmî'u'l-eḥādîs* adıyla neşretmişlerdir (I-IX, baskı yeri yok, 1984; Beyrut 1994). Brockelmann'a göre Süyüti'nin *Câmî'u'l-mesânîd* adlı eseri *Cem'u'l-cevâmî* ile aynı kitaptır ve Kahire'de 1321'de basılmıştır (*Târîhu'l-edebî'l-Arabî*, VI, 622). 2. *el-Câmî'u's-şâgîr**. Süyüti *Cem'u'l-cevâmî*'den özetlediği bu eserde 10.010 vezir kavî hadisi alfabetik olarak sıralamış, hadislerin sihhat durumunu ve kaynaklarını kısaltmalarla göstermiştir. Eser Kahire'de (meselâ 1284, 1286), Marsilya'da (1851, Fransızca tercümesiyle birlikte), Beyrut'ta (nşr. Heysem Nizâm Temîm, *el-Fethu'l-kebîr* ile birlikte; 1970, 1981, 2000, *Cem'u'l-cevâmî* içinde, 2004), Riyad'da (1988, *et-Teyisîr* ile birlikte) ve Mekke'de (1998, *Feyzü'l-kadîr* ile birlikte) yayımlanmıştır. Kitap üzerine ihtisar, şerh, hâşiye, nazım, tercüme vb. türlerde birçok çalışma yapılmıştır. 3. *et-Tevşîḥ 'ale'l-Câmî'i's-şâhîḥ*. *Şâhîḥ-i Buhârî*'nin şerhidir (nşr. Rıdvân Câmî' Rıdvân, Riyad 1998; nşr. Alâ İbrâhîm Ezherî, Beyrut 2000). Ali b. Süleyman ed-Dimnâtî eseri *Rûhu't-Tevşîḥ 'ale'l-Câmî'i's-şâhîḥ* adıyla ihtisar etmiş (Kahire 1298), Fâize Ahmed Sâlim Bâferec (I. kısım) ve Hayât Siddîk Abdülvâhid (II. kısım) *et-Tevşîḥ* üzerine doktora tezi hazırlamıştır (1418, Câmîatü Ümmi'l-kurâ). 4. *ed-Dibâc 'alâ Şâhîhi Müslim b. el-Haccâc*. Ali b. Süleyman ed-Dimnâtî'nin muhtasarı *Veşyü'd-Dibâc 'alâ Şâhîhi Müslim b. el-Haccâc*' ile birlikte yayımlandığı gibi (Kahire 1299) Ebû İshak el-Huveynî el-Eserî (Huber 1996), Muhammed Adnân Dervîş, Heysem Temîm (Beyrut, ts.), Muhammed Zekeriyâ el-Kandehlevî'nin ta'likleriyle birlikte) ve Ahmed Fethî Hicâzî (Beyrut 2006) tarafından

da neşredilmiştir. 5. *Mirkâtü's-su'ûd ilâ Süneni Ebî Dâvûd* (Kahire 1298). Dimnâti eseri *Derecâtü Mirkâtî's-su'ûd* adıyla ihtisar etmiştir (Kahire 1298). 6. *Kütü'l-muğtezî 'alâ Câmi'i't-Tirmizî*. Özellikle Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'nin *Ârızatü'l-aḥ-vezî'sine* dayalı muhtasar bir şerh olup (Kanpûr 1299) Dimnâti tarafından Nef'û *Kütü'l-muğtezî* adıyla ihtisar edilmiştir (Kahire 1299). 7. *Zehrû'r-rübâ 'ale'l-Müctebâ* (Kahire 1894, 1930, 1964, *Sünenü'n-Nesâ'i* ile birlikte; nşr. Mustafa Âşûr, Kahire, ts.; nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde, Beyrut 1988, *Sünenü'n-Nesâ'i* ile birlikte; I-II, Kahire 1312, 1348, 1932; I-VIII, 1964; Kanpûr 1848, 1882; Delhi 1272-1281, Muhammed b. Abdülhâdî es-Sindî'nin hâşiyesiyle birlikte). 8. *Mışbâhu'z-züccâce 'alâ Süneni İbn Mâce* (Delhi 1847, 1282; Kahire 1299, *Sünenü İbn Mâce* ile birlikte). 9. *Keşfü'l-muğattâ fi şerhi'l-Muvaṭṭâ* (Süleymaniye Ktp., Çorlulu Ali Paşa, nr. 129). 10. *Tenvîrül-havâlik 'alâ Muvaṭṭâ'i Mâlik*. *Keşfü'l-muğattâ*'ın muhtasarı olup Kahire'de (1885, 1343, 1934, 1937, 1951, *el-Muvaṭṭâ*' ile birlikte) ve Beyrut'ta (1973, 1988; nşr. Muhammed Abdülazîz Hâlidî, 2002, 2007) yayımlanmıştır. 11. *İs'âfî'l-mübeṭṭâ bi-ricâli'l-Muvaṭṭâ*. Eserde *el-Muvaṭṭâ*'da ismi geçen yaklaşık 376 râvi alfabetik sıraya göre tanıtılmıştır (Delhi 1865, 1323/1905; Haydarâbâd 1902; Kahire 1913, 1924, 1934, 1937, 1951, *el-Muvaṭṭâ*' ile birlikte; nşr. Saîd Muhammed Lahhâm, Beyrut 1408, *el-Muvaṭṭâ*' ile birlikte; Beyrut, ts.; Mağrib 1992, *el-Muvaṭṭâ*' ile birlikte; nşr. Hâlid Beşîr el-Karyûtî, Riyad-Amman 2004). 12. *el-Le'âli'l-mašnû'a fi'l-aḥbârî (eḥâdîsi)'l-mevzû'a*. İbnü'l-Cevzî'nin mevzû hadisler hakkında yazdığı, ancak bazı sahih ve zayıf hadisleri de mevzû şeklinde gösterdiği *el-Mevzû'ât*'ını tashih etmek amacıyla iki aşamada yazılmıştır. Müellifin 870'te (1465-66) başlayıp 875'te (1470-71) tamamladığı ve *el-Mevzû'âtü's-suğrâ* adını verdiği ilk çalışmasındaki eleştiriler oldukça kısa olup 905'te (1500) yazdığı bu ikinci çalışması geniş kapsamlıdır. Müellifin *Zeylül-Le'âli'l-mašnû'a* adlı eseri (Leknev 1303) bunun devamı olmayıp İbnü'l-Cevzî'nin eserinde yer vermediği mevzû hadisleri ihtiva etmektedir (bk. *el-MEVZÜ'ÂT*). Eseri Muhammed Abdülmün'im Râbih yayımlamış (Beyrut 2007), Riyâz Abdullah Abdülhâdî *ed-Dürerü'l-mecmû'a bi-tertibî eḥâdîsi'l-Le'âli'l-mašnû'a* (Beyrut 1988), Ebû Ya'lâ Muhammed Eymen eş-Şebrâvî *es-Sürurü'l-mevzû'a fi tertibî'l-Le'âli'l-mašnû'a* (Beyrut 1997) ismiyle birer fihrist

hazırlamıştır. Mevlût Karayılan eser üzerinde yüksek lisans çalışması yapmıştır (1994, AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü). 13. *en-Nuketü'l-bedî'ât 'ale'l-Mevzû'ât*. Yine İbnü'l-Cevzî'nin *el-Mevzû'ât*'ına dair olan eserdeki hadisler konularına göre ayrıldıktan sonra alfabetik sıralanmakta ve kaynakları rumuzlarla gösterilmektedir (nşr. Âmir Ahmed Haydar, Beyrut 1991). Süyûtî'nin *et-Te'aḳkubât 'ale'l-Mevzû'ât* adlı eseri (Leknev 1303; Lahor 1303; nşr. Abdullah Şa'bân, Mansûre 2004) bunun muhtasarı olup 343 hadisi ele almaktadır. 14. *el-Ḳavlü'l-ḥasen fi'z-zebbi 'ani's-Sünen*. Süyûtî'nin mevzû olduğunu kabul etmediği yaklaşık 120 hadisten meydana gelen eser, İbn Hacer'in İbnü'l-Cevzî'ye itiraz mahiyetinde yazdığı *el-Ḳavlü'l-müsedded*'i ile kendisinin bu eser üzerine kaleme aldığı *ez-Zeylül-mümehhed 'ale'l-Ḳavlî'l-müsedded* ve başkalarına ait bazı zeyillerdeki hadislerle birkaç rivayet daha eklenmek suretiyle oluşturulmuştur. 15. *el-Ezhârü'l-mütenâsire fi'l-aḥbârî'l-mütevâtire* (Kahire 1884). Muhammed b. Ca'fer el-Kettânî buna 200'den fazla hadis ilâve ederek *Nazmü'l-mütenâsir* adlı eserini kaleme almıştır. Süyûtî'nin *el-Fevâ'idü'l-mutekâsire fi'l-aḥbârî'l-mütevâtire* adlı bir eseri daha vardır (Süleymaniye Ktp., Lala İsmâil, nr. 678). Burada en az on sahâbî tarafından rivayet edilen mütevâtir hadislerin ulaşabildiği bütün tariklerini derlemiş (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1301), daha sonra bu eseri *Ḳaṭṭü'l-ezhârî'l-mütenâsire* adıyla ihtisar etmiştir (nşr. Halîl Muhyiddin el-Meys, Beyrut 1985). 16. *ed-Dürerü'l-müntesire fi'l-eḥâdîsi'l-müştehire*. Müellifin 885'te (1480) kaleme aldığı ve alfabetik sıraladığı eser, Bedreddin ez-Zerkeşî'nin *et-Tezkire fi'l-eḥâdîsi'l-müştehire (el-Le'âli'l-menşûre fi'l-eḥâdîsi'l-meşhûre*, nşr. Mustafa Abdülkadir Atâ, Beyrut 1986) adlı eserinin özeti ve bazı ilâvelerle zenginleştirilmiş şeklidir (Kahire 1307, *el-Fetâva'l-hadîsiyye* ile birlikte; nşr. Muhammed Kâmil el-Asyûtî, Kahire 1927, *el-Fetâva'l-hadîsiyye li'bn Hacer*'le birlikte; nşr. Ahmed Sa'd Ali, Kahire 1937, *el-Fetâva'l-hadîsiyye* ile birlikte; Kahire 1960; nşr. Muhammed b. Lutfî es-Sabbâğ, Riyad 1983; nşr. Muhammed Abdülkâdir Atâ, Beyrut 1988; nşr. Mahmûd el-Arnaût – Muhammed Bedreddin Kahveci, Küveyt 1989). 17. *Menâhilü's-safâ' fi tahrici eḥâdîsi's-Şifâ'*. Kâdî İyâz'ın eserindeki hadislerin kaynaklarını tesbit etmek amacıyla yapılan ilk çalışma olup müellif hadislerin sadece hangi kitaplarda geçtiğine işaret etmiş (Kahire, ts., taşbaskı; Hindistan 1858, taşbas-

kı), eserin Semîr el-Kâdî tarafından yapılan neşrinde (Beyrut 1988) hadislerin kaynakları tam olarak gösterilmiştir. 18. *Miftâhu'l-cenne fi'l-i'tisâm (ihticâc) bi's-sünne* (Kahire 1928, 1990, 1993; nşr. Kusa Muhibbuddin el-Hatîb, Kahire 1394; nşr. Seyyid Cemîlî, Kahire, ts.; nşr. Bedr b. Abdullah Bedr, Küveyt 1402; Beyrut 1993; nşr. Abdurrahman Fâhûrî, Halep 1979; nşr. Mustafa Âşûr, Kahire 1987). Eseri Yüksel Kılıçaslan (*Akidede Sünnetin Yeri*, İstanbul 1987), Enbiya Yıldırım (*Sünnetin İslâm'daki Yeri*, İstanbul 1992, 1996) ve Emin Aşıkutlu (*Sünnetin Dindeki Yeri*, İstanbul 2003) Türkçe'ye çevirmiştir. 19. *el-Ḥaşâ'i-şü'l-kubrâ**. Müellifin *Ünmûzecü'l-lebîb fi ḥaşâ'i'l-ḥabîb* adıyla ihtisar ettiği eseri (nşr. Zuhûr Ahmed Azhar, Lahor, ts.) Muhammed Abdürraûf el-Münâvî üç defa şerhetmiş (Brockelmann, VI, 615), Ahmed b. Kâsım el-Bunî manzum hale getirmiştir. *Ünmûzec*, Osmanlı âlimi Hanîf İbrâhim Efendi tarafından *Menhecü'l-edîb fi şerhi Ünmûzeci'l-lebîb* adıyla şerhedilmiştir. Mevlîvî Emîr Hasan'ın neşrettiği eseri (Haydarâbâd 1901) Muhammed Halîl Herrâs tahkik etmiştir (I-III, Kahire 1386-87/1967; Beyrut 1985, 2003). 20. *Tahzîrül-havâs min ekâzîbi'l-kuşşâs*. Vâizlerin ve kıssacıların konuşmalarında mevzû hadis kullanmalarını engellemek için kaleme alınan eserde Zeynüddin el-İrâkî'nin *el-Bâ'is 'ale'l-ḥalâs min ḥavâdîsi'l-kuşşâs*'ı ve daha başka eserler özetlenmekte ve ilâveler yapılmaktadır (Kahire 1932; nşr. Muhammed b. Lutfî es-Sabbâğ, Beyrut 1984; nşr. Muhammed Hasan İsmâil, Beyrut 2002). Süyûtî'nin *Tahzîrül-eykâz min ekâzîbi'l-vu'âz* adlı bir eseri daha vardır (nşr. Ali Toksarı, Kayseri 1993). 21. *et-Tenbîh (et-Tenbî'e) bi-men yeb'a-şühullâhü 'alâ re'si külli m'e*. Müellif 899'da (1494) yazdığı bu eserinde mutlak müctehid ve IX. yüzyılın müceddidi olduğunu ileri sürmektedir. Eser, Süyûtî'nin *Tuhfetü'l-mühtedîn bi-esmâ'i'l-müceddidîn* adlı manzumesiyle birlikte Abdülhamîd Şânûha (Mekke 1990) ve Abdürrahîm el-Kürdî (*Türâsiyyât*, Ocak 2004, s. 89-120) tarafından neşredilmiştir. 22. *eṭ-Ṭıbbü'n-nebevî (el-Menhecü's-sevî ve'l-menhelü'r-revî fi'l-ṭıbbi'n-nebevî)*. Eseri Hasan Muhammed Makbûlî el-Ehdel yayımlamış (San'a-Beyrut 1986), İngilizce tercümesini (*as-Suyuti: Medicine of the Prophet*) Ahmad Thomson neşretmiştir (London 1994). 23. *Şerhu's-sudûr bi-şerhi ḥâlî'l-müteveffâ (el-mevtâ) fi'l-ḳubûr (Kitâbü'l-Berzah)* (Kahire 1859, 1891, 1911; nşr. Ah-

med Seleme, Lahor 1893; Beyrut 1984; nşr. Yûsuf Ali Bedîvî, Dimaşk 1992). Süyûtî, Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî'nin *et-Tezkire fî ahvâli'l-mevtâ ve'l-âhire* adlı eserini esas alarak yazdığı kitabını (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1042), *el-Fevzû'l-'azîm fî likâ'i'l-kerîm* (nşr. Mes'ad Abdülhamîd es-Sa'denî – Muhammed Fâris, Beyrut 1994, 2005) ve *Büşra'l-ke'ib bi-likâ'i'l-habîb* (Kahire 1859, 1911, *Şerhu's-sudûr*'la birlikte; nşr. İltizam Ahmed es-Semnî, Kahire 1860, 1969; nşr. Mecdî İbrâhim, Kahire 1986; nşr. Meşhûr Hasan, Zerkâ 1988) adıyla ihtisar etmiş, eser ayrıca Molla Halîl Sirdî tarafından kısaltılmıştır. Ali Bôcûl eser üzerinde bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır (aş.bk.). **24. el-Budûrî's-sâfire*** 'an (fî) *umûri'l-âhire* (nşr. Ahmed Seleme, Lahor 1893; Medine, ts. [el-Mektebetü'l-ehliyye]; Lahor 1337; nşr. Mustafa Âşûr, Kahire 1990; Riyad, ts., nşr. Ebû Muhammed el-Mısıfî, Beyrut 1991; nşr. Ebû Abdullah Muhammed Şâfiî, Beyrut 1996). Süyûtî'nin *ed-Dürerü'l-hisân fi'l-ba's ve na'îmi'l-cinân* adlı bir eseri daha vardır (Kahire 1276, taşbaskı, 1287, 1298, 1299, 1302, 1304, 1307, 1310, 1326). **25. Ezkârü'l-Ezkâr.** Nevevî'nin *el-Ezkâr*'ının muhtasarı olup müellif tarafından *Tuhtetü'l-ebâr* adıyla şerhedilmiştir (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 272). **26. el-Hey'etü's-seniyye fî'l-hey'eti's-sünniyye** (nşr. Anton M. Heinen, Beyrut 1982, *İlmü'l-hey'eti'l-İslâmî: Islamic Cosmology* adıyla ve İngilizce tercümesiyle birlikte; nşr. Seyyid Yûsuf Ahmed, Beyrut 2006). İbrâhim Karamânî tarafından genişletilen eseri Nazmîzâde Murtaza Hey'et-i Seniyye Tercümesi adıyla Türkçe'ye çevirmiştir (Süleymaniye Ktp., Bağdatlı Vehbî, nr. 850). **27. Tahricü ehadîsi Şerhi'l-'Akâ'id** (nşr. Subhî es-Sâmerrâî, Riyad, ts.; nşr. Muhammed Adnân Dervîş, baskı yeri yok, ts. [*Şerhu'l-'Akâ'id*'n-Nesefiyye ile birlikte]). **28. 'Ukûdû'z-zeberced 'alâ Müsnedi'l-İmâm Ahmed** (*'Ukûdû'z-zeberced fî i'râbi'l-hadîs*, nşr. Ahmed Abdülfettâh Temmâm – Semîr Hüseyin Halebî, Beyrut 1987; nşr. Selmân el-Kuzât, Beyrut 1994). **29. et-Ta'zîm ve'l-minne fî enne vâlideyi'l-Muştafâ fî'l-cenne** (Meclisü daireti'l-Maârifî'n-nizâmiyye, Haydarâbâd 1866, 1915; nşr. Mustafa Âşûr, Riyad 1988, *el-Fevâ'idü'l-kâmine* ile birlikte; Beyrut 1989, *er-Resâ'ilü'l-'aşr* içinde). Müellifin aynı konudaki diğer bazı eserleri şunlardır: *Mesâlikü'l-huneîfâ fî vâlideyi'l-Muştafâ* (Haydarâbâd 1334, 1915; Kahire 1934; nşr. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd, Kahire 1959; Bey-

rut 1989, *er-Resâ'ilü'l-'aşr* içinde; nşr. Saîd Muhammed el-Lahhâm, Beyrut 1996); *ed-Derecû'l-münife fî'l-âbâ'i's-şerife* (Haydarâbâd 1898, 1915; Beyrut 1989, *er-Resâ'ilü'l-'aşr* içinde); *Neşrû'l-'alemeyni'l-münifeyn fî ihyâ'i'l-ebeveyni's-şerifeyn* (Haydarâbâd 1915; Beyrut 1985, *er-Resâ'ilü'l-'aşr* içinde); Beyrut 1989, *er-Resâ'ilü'l-'aşr* içinde). **30. et-Tenfîs fî'l-i'tizâr 'an terki'l-füyâ ve't-tedris** (*el-Makâmetü'l-Lü'lü'yye*). Müellif eserinde fetva ve tedris faaliyetlerinden ayrılmasının sebeplerini açıklamaktadır (nşr. Mustafa eş-Şek'a, Kahire 1981; nşr. Semîr Mahmûd ed-Derûbî, Beyrut 1989). **31. el-Kelâm 'alâ hadîsi "ihfâzi'llâhe yahfâzke"**. Süyûtî'nin 872'de (1467-68) Kâfiyeci'nin huzurunda verdiği ilk dersin metnidir (nşr. E. M. Sartain, Cambridge 1975, *et-Tehaddüs* içinde, s. 92 vd.). **32. Cüz' fî (Faşlu / fazli) mevti'l-evlâd** (nşr. Hâlid Abdülkerîm Cum'a – Abdülkâdir Ahmed, Küveyt 1987). Süyûtî'nin ayrıca *Fazlû'l-celed 'inde fakdi'l-veled* (nşr. Muhammed Seyyid Ebû Ammih, Tanta 1990) ve *el-İhtifâl bi'l-e'tfâl* (nşr. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd, Kahire 1959) gibi eserleri vardır. **33. Sihâmü'l-işâbe fî'd-da'avâti'l-mücâbe** (Kahire 1889; nşr. Abdullah Muhammed Dervîş, Dimaşk 1983; nşr. Âdil Ebû'l-Meâtî, Kahire 1988; nşr. Muhammed Şekûr Hâc, Beyrut-Amman 1991). Mehmed Zihni Efendi tarafından *Sihâmü'l-isâbe fî kenzi'd-daavâti'l-müstecâbe* adıyla Türkçe'ye tercüme edilmiştir (İstanbul 1313). **34. Tahricü ehadîsi Şerhi'l-Mevâkıf** (nşr. Subhî es-Sâmerrâî, Beyrut 1986; nşr. Yûsuf Abdurrahman el-Mar'aşlî, Beyrut 1986). **35. 'Aynü'l-işâbe fimâ istedrekethü 'Âişe 'ale's-şahâbe. Zerkeşi'nin aynı konudaki el-İcâbe** adlı eserinin bazı ilâvelerle telhisidir (nşr. Abdullah Muhammed ed-Dervîş, Dimaşk 1983). **36. el-Ehadîsü'l-münife fî fazli's-saltanatî's-şerife.** Mes'ad Abdülhamîd Sa'denî tarafından neşredilen eseri (baskı yeri ve tarihi yok) Bursalı Mehmed Tâhir Türkçe'ye çevirmiştir (TSMK, Mehmed Reşad, nr. 915). **37. Mâ ravâhü'l-esâtin fî 'ademi'l-mecî ile's-selâtin** (nşr. Tâhâ Bû Serîh, Beyrut 1992). Müellif eseri *er-Risâletü's-sultânîyye* adıyla ihtisar etmiştir (Âtîf Efendi Ktp., nr. 2121; Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2682, Esad Efendi, nr. 3623, Hekimoğlu nr. 943). **38. el-Erec fî'l-ferec.** İbn Ebû'd-Dünyâ'nın *el-Ferec ba'de's-şiddet*'inin muhtasarıdır (*el-Erec fî ed'iyyeti'l-ferec* adıyla, Kahire 1317/1899; nşr. Muhammed Emîn el-Hancî, Kahire, ts.; Kahire 1900; Dimaşk 1931; nşr.

Mustafa Abdülkâdir Atâ, Beyrut 1988). **39. İ'lâmü'l-erib bi-hudûsi bid'ati'l-meharîb** (nşr. Ebû'l-Ferec İbnü's-Siddîk, Kahire, ts.; nşr. İmâd Tâhâ Ferre, Tanta 1990 [bu neşrin mukaddimesinde risâlenin daha önce M. Zâhid Kevserî tarafından yayımlandığı belirtilmektedir]). **40. Zehrû'l-hamâ'il 'ale's-Şemâ'il.** Tirmizî'nin *Şemâ'ilü'n-nebîsinin* muhtasarıdır (nşr. Mustafa Âşûr, Kahire 1988). **41. Mâ ravâhü'l-vâ'ûn fî ahhâri't-tâ'ûn.** İbn Hacer el-Askalânî'nin *Bezlü'l-mâ'ûn fî fazli't-tâ'ûn* adlı eserindeki hadislerin senedleri çıkarılmak suretiyle yapılmış bir muhtasardır (Beyrut 1997; Şam 1997). Süyûtî'nin hadis ilmine dair diğer eserleri arasında *eş-Şâfi'l-'iyy 'alâ Müsnedi's-Şâfi'i*, Râfiî'nin *Fethu'l-'azîz fî Şerhi'l-Vecîz*'indeki hadisleri tahrîc ettiği *Neşrû'l-'abîr fî tahrici ehadîsi's-Şerhi'l-kebîr*, Ebû Hanîfe'nin *el-Müsned*'inin İbn Kutluboğa tarafından fıkıh bablarına göre düzenlenip şerhedilmesiyle ortaya çıkan *el-Emâli'yi* esas alarak yazdığı *et-Ta'likatü'l-münife 'alâ Müsnedi Ebî Hanîfe* adlı şerh sayılabilir.

Hadis Usulü. 1. Tedrîbü'r-râvî fî şerhi Takrîbi'n-Nevevî. Nevevî tarafından İbnü's-Salâh'ın *Mukaddime*'si üzerine yazılan eserin şerhidir (Kahire 1889, 1307; nşr. Abdülvehhâb Abdüllatîf, Kahire 1966; Medine 1392, 1396; Beyrut 1399, 1409; Riyad 1400; nşr. İzzet Ali Atıyye, Kahire 1400-1405; nşr. Ahmed Ömer Hâşim, Beyrut 1409; nşr. Ebû Kuteybe Nazar Muhammed el-Fâryâbî, Riyad 1994, 2005; Beyrut 1994, 2005; nşr. Muhammed Eymen b. Abdullah Şebrâvî, Kahire 2004; nşr. Bedî' es-Seyyid el-Lahhâm, Dimaşk 2005). **2. Şerhu Elfiyyeti'l-'Irâkî** (nşr. Abdullah Muhammed ed-Dervîş, Dimaşk 1998). **3. Nazmü'd-dürer fî 'ilmi'l-eser (Elfiyyetü's-Süyûtî fî muştalahi'l-hadîs).** Eser İbnü's-Salâh'ın *Mukaddime*'sinin manzum hale getirilmiş şeklidir (Kahire 1332; nşr. Ahmed b. Yûsuf Kâdirî, Dimaşk 2000; nşr. Ebû Muâz Târik b. İvedullah b. Muhammed, Kahire 2004). Daha sonra bu manzume müellif tarafından *el-Bahrü'llezî zehar fî şerhi Elfiyyeti'l-eser* adıyla şerhedilmiştir (nşr. Ebû Enes Enîs b. Ahmed b. Tâhir, Medine 1999). Muhammed b. Ali b. Âdem b. Mûsâ el-Vellûvî, Süyûtî'nin *Elfiyye*'sini *İs'âfû zevi'l-vaţar bi-şerhi Nazmü'd-dürer* ismiyle şerhetmiştir. **4. Esbâbü vürûdi'l-hadîs (el-Lüma' fî esbâbi'l-hadîs).** Eserde fıkıh bablarına göre sıralanan doksân sekiz hadisın farklı rivayetleriyle birlikte vürûd sebepleri anlatılmaktadır (nşr. Yahyâ b. İsmâil Ahmed, Beyrut

1984, 2008; Kahire 1409/1988; nşr. Gıyâs Abdüllatîf Dahdûh, Beyrut 2004). **Necati Tetik ve Abdülmecid Okçu** eseri *Hadisler ve Sebepleri* adıyla Türkçe'ye çevirmiştir (Erzurum 1996). **5. ed-Dürrü'n-neşîr fî telhîşi (muhtaşan) Nihâyeti İbnü'l-Esîr.** İbnü'l-Esîr'in kitabındaki hadis metnlerinin çıkarılıp garîb kelimeler hakkındaki açıklamaların muhafaza edildiği bir muhtasar'dır (Kahire 1893; nşr. Abdülazîz İsmâil et-Tahtâvî, Kahire 1311, *en-Nihâye* ile birlikte; Kahire 1318, 1320, 1322, *en-Nihâye* ile birlikte). Süyûtî, bu eserde bulunmayan bazı kelimeleri ekleyip alfabetik olarak düzenlemek suretiyle *et-Tezyîl ve't-teznîb 'alâ Nihâyeti'l-garîb*'i oluşturmuştur (nşr. Abdullah el-Cebbûrî, Riyad 1982, 1983). **6. el-Medrec ile'l-müddrec.** Eserde, İbn Hacer'in *Ta'rîf (takrîb)ü'l-menhec bi-tertib (takrîb)il-müddrec* adlı kitabında yer alan ve sadece metninde idrâc bulunan yetmiş kadar rivayet senedleri çıkarılarak bir araya getirilmiştir (nşr. Subhî es-Sâmerrâî, Küveyt 1980). **7. Lübbü'l-Lübâb fî tahrîri'l-Ensâb.** İzzeddin İbnü'l-Esîr'in Sem'ânî'nin *el-Ensâb*'ını özetlediği *el-Lübâb fî tehziibi'l-Ensâb*'ın telhisidir (nşr. Petrus Johannes Veth, Leiden 1840, 1851; Beyrut, ts.; nşr. Muhammed Ahmed Abdülazîz – Eşref Ahmed Abdülazîz, Beyrut 1991). **8. et-Ta'rîf bi-âdâbi't-te'lîf** (nşr. İbrâhim es-Sâmerrâî, Bağdat 1969-1970; nşr. Merzûk Ali İbrâhim, Kahire 1979). **9. et-Tenkih fî mes'ele'ti't-tashhîh.** Hadislerin sıhhatini tesbit yöntemleri ve bunun imkânlarına dair yazılan eser Süyûtî'nin en son kitabı olarak bilinmektedir (Beyazıt Devlet Ktp., Bayezid, nr. 7913; Süleymaniye Ktp., Nâfiz Paşa, nr. 442, Süleymaniye, nr. 708).

Fıkıh. 1. el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir* *fî kavâ'id ve fûrû'i fıkhi's-Şâfi'iyye.* Süyûtî'nin İslâm hukukundaki küllî kaideleri ve benzer meselelerin tâbi olduğu hükümleri ele alan bu eseri aynı konuda daha önce yazılmış eserlerden farklı tertip edilmiş olmasıyla dikkat çeker (nşr. Hâlid Abdülfettâh Şibl, Beyrut 1994; nşr. Abdülkerîm Fudaylî, Beyrut 2003; nşr. Muhammed Muhammed Tâmir – Hâfız Âşûr Hâfız, Kahire 2004; nşr. Muhammed Hasan İsmâil, Beyrut 2005, 2007). **2. el-Hâvî li'l-fetâvî*.** Süyûtî'nin fetvalarını bir araya getirdiği eseridir. Fıkıhla ilgili fetvalar fıkıh kitaplarının sistematığına göre sıralanmış, bunların dışında sayısı yetmiş dokuzu bulan bazı fetvalar risâleler halinde verilmiştir. Bu risâleler Süyûtî'nin kendi fihristlerinde ve başka kaynaklarda müstakil kitap olarak zikredilir (Kahire 1351-1352, 1353; nşr.

Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd, Kahire 1959; Beyrut, ts.; nşr. Abdüllatîf Hasan Abdurrahman, Beyrut 2000; nşr. Şeyh Hâlid Tartûsî, Beyrut 2005). **el-Hâvî** içinde yer alan veya ayrıca basılan risâlelerden bazıları şunlardır: *Hüsnü'l-maqsîd fî 'amelil-mevlid* (Kahire 1327, 1934; nşr. Mustafa Abdülkâdir Atâ, Beyrut 1985); *Fethu'l-meğâlik fî enti tâlik* (nşr. Saîd Muhammed el-Lahhâm, Beyrut 1996); *Ref'u menâri'd-dîn ve hedmü binâ'i'l-müfsidin* (*Hedmü'l-cânî 'ale'l-Bâni*) (nşr. Saîd Muhammed el-Lahhâm, Beyrut 1996); *Tuhtetü'l-cülesâ' bi-rü'yetillâh li'n-nisâ'* (Kahire 1934; Beyrut 1984, *İsbâlü'l-kisâ* ile birlikte; Süyûtî, aynı konuda Muhammed b. Abdülmün'im el-Cevcerî'ye reddiye olarak *el-Lafzü'l-cevherî fî reddi hubâti'l-Cevcerî* adıyla bir eser daha kaleme almıştır [Süleymaniye Ktp., Lala İsmâil, nr. 678; Süleymaniye, nr. 1030]); *Ta'rîfü'l-fi'e bi-ecvibeti'l-es'ileti'l-mi'e* (Kahire 1934; nşr. Saîd Muhammed el-Lahhâm, Beyrut 1996); *el-Cevâbü'l-muşib 'an (es'ileti) i'tirâzi'l-hatîb* (nşr. Saîd Muhammed el-Lahhâm, Beyrut 1996); *el-Keşf 'an mücâvezeti hâzihi'l-ümme el-elf* (hicrî 1000. [1591] yılda kıyametin kopacağı iddialarına cevap olarak 898'de [1493] yazılmıştır; Kahire 1934; nşr. Câsim b. Muhammed Yâsîn, baskı yeri yok, 1988; nşr. Saîd Muhammed el-Lahhâm, Beyrut 1996); *el-'Urfü'l-verdi fî aḥbâri'l-Mehdî* (Kahire 1934, 1401; nşr. Ebû Ya'la el-Beyzâvî, Beyrut 2006; Müttakî el-Hindî eseri *Telhîşü'l-beyân* adıyla özetlemiştir); *İnbâ(h)'ü'l-ezkiyâ li-hayâti'l-enbiyâ'* (nşr. Mevlâ Muhammed Hüseyin – Mevlâ Gulâm Hüseyin, Lahor 1890, taşbaskı; Haydarâbâd 1915; Kahire 1934; nşr. Ebû Sehl Necâh İvaz Sıyâm, Mansûre 1993, Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî'nin *Hayâtü'l-enbiyâ' fî kubûrihim*'i içinde; nşr. Saîd Muhammed el-Lahhâm, Beyrut 1997); *el-İ'lâm bi-hükmi 'İsâ 'aleyhisselâm* (*Nüzûlü 'İsâ b. Meryem âhire'z-zamân*; Hz. İsâ hakkındaki bir soru üzerine 888'de [1483] telif edilmiştir; Kahire 1934; nşr. Mustafa Abdülkâdir Atâ, Beyrut 1985; nşr. Saîd Muhammed el-Lahhâm, Beyrut 1996); *el-Bârî fî iktâ'i's-şârî* (Kahire 1934; nşr. Subhî Lebîb, *İsl.*, sy. 35 [Mart 1960]; nşr. Saîd Muhammed el-Lahhâm, Beyrut 1996); *el-Mebâhişü'z-zekiyye fî'l-mes'ele'ti'd-Divrikiyye* (vakıflarla ilgili olarak Divriği'den gönderilen [*Keşfü'z-zunûn*, II, 1077] bir soruya verdiği cevaptır; Kahire 1934). **3. er-Red 'alâ men aḥlede ile'l-arz ve cehile enne'l-ictihâde fî külli 'aşrin farz**

(nşr. Halîl el-Meys, Beyrut 1983; nşr. Fuâd Abdülmün'im Ahmed, İskenderiye 1984). Süyûtî bu eserinde ve *Takrîrü'l-istinâd fî teysîri'l-ictihâd* adlı kitabında (nşr. Fuâd Abdülmün'im Ahmed, İskenderiye 1983) ictihâdın her dönemde farz olduğunu söylemiştir. **4. el-Kavlü'l-müşrik fî tahrîmi'l-iştigâl bi'l-mantîk.** Müellifin Aristo mantığının kullanılmasına karşı çıkmak üzere telif ettiği dört eserin ilki olup 867 (1463) veya 868'de yazılmıştır (nşr. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd, Kahire 1959; nşr. Saîd Muhammed el-Lahhâm, Beyrut 1996). **5. Şavnü'l-manḥûk ve'l-keḫâm 'an fenneyi'l-mantîk ve'l-keḫâm.** İbn Teymiyye'nin *er-Red 'ale'l-mantîkiyyîn* adlı eserinden ihtisar edilerek oluşturulan *Cehdû'l-karîha fî tahrîri (tecridi) 'n-Naşıḫa'ya ilâveler* yapılmak suretiyle meydana getirilen eserde bir müctehidin mantık bilmesinin gerekli olmadığı fikri savunulmuştur (nşr. Ali Sâmî en-Neşşâr, Kahire 1947, 1970; nşr. Ali Sâmî en-Neşşâr – Suâd Abdürrâzık, Beyrut 1970; Kahire 1970; nşr. Ahmed Ferîd el-Mezîdî, Beyrut 2007). Vâil b. Hallâk mukaddime ve dipnotlar ekleyerek *Cehdû'l-karîha'yı* İngilizce'ye çevirmiş (*Ibn Taymiyya against the Greek Logicians*, Oxford 1993), Muftî Âlî de eser hakkında bir inceleme yapmıştır ("Jalal al-Din al-Suyuti against Logic and Kalam: Analysis and Significance of *Sawn al-Mantiq wa'l-Kalâm an Fannay al-Mantiq wa'l-Kalâm*", *HI*, XXVIII/2) (2005). **6. Şerḥu't-Tenbîh** (Beyrut 1996, *et-Tenbîh*'le birlikte). Ebû İshak eş-Şîrâzî'nin Şâfiî fikhına dair eserinin şerhi olup müellif *et-Teḥaddüs*'ü yazdığı tarihte henüz hac bahsine kadar getirebildiği bu şerhi (bk. s. 109) daha sonra tamamlamıştır. **7. (Müntekâ) el-Yenbû' fî mâ zâde 'ale'r-Ravza mine'l-fürû'** (nşr. Âdil Ahmed Abdülmecûd – Ali Muhammed Muavvaz, Beyrut 1992, *er-Ravza* ile birlikte). **8. İrşâdü'l-mühtedîn ilâ nuşreti'l-müctehidin.** Mutlak ictihâdın şartlarına dairdir (*Keşfü'z-zunûn*, I, 67; Süleymaniye Ktp., Lala İsmâil, nr. 678; Süleymaniye, nr. 10309). **9. el-Mu'taşar fî takrîri 'ibâreti'l-Muhtaşar.** Halîl b. İshak el-Cündî'nin eserindeki bazı müşkil ibareler açıklanmaktadır (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1731; Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3553; He-kimoğlu, nr. 943; Lala İsmâil, nr. 678; Fâtih, nr. 5294).

Usûl-i Fıkıh, Usûlü'd-dîn, Tasavvuf. 1. el-Kevkebî's-sâtî' fî nazmi Cem'i'l-cevâmî' (Kahire 1923, 1998). Sübkî'ye ait eserin manzum şekli olup Süyûtî kitabı *Şerḥu'l-Kevkebi's-sâtî'* adıyla şerhetmiştir

(nşr. Mahmûd Abdurrahman Abdülmün'im – Müntasır Muhammed Abdüşşâfi', Kahire 2007). **2. Te'yîdül-hakîkati'l-'aliyye ve teşyîdül-tarîkati's-Şâzeliyye** (nşr. Ebû'l-Fazl İbnü's-Siddîk, Kahire 1934; nşr. Muhammed Hüseyinî Mustafa, Halep 2002; nşr. Âsım Kiyâlî, Beyrut 2006). **3. Tenzîhü'l-i'tikâd 'ani'l-hulûl ve'l-ittihâd.** Süyûtî'nin tasavvuf anlayışını içeren bir risâledir (Kahire 1934; nşr. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd, Kahire 1959; nşr. Saîd Muhammed el-Lahhâm, Beyrut 1996). **4. İsbâlül-kisâ' 'ale'n-nisâ'** (Beyrut 1984). Müellif, *Def'u'l-esâ'* olarak da bilinen eseri (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1559) *Ref'u'l-esâ' 'ani'n-nisâ'* adıyla ihtisar etmiştir. Süyûtî'nin usûlû'd-dîn sahasında ayrıca (*el-İktisâd fî Şerhi'l-Kevkebi'l-Vekâd fî'l-i'tikâd* (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 2350), *Teşyîdül-erkân min "leyse fî'l-imkân ebde'u mimmâ kân"* (Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 1403; Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 2707), *el-Berku'l-vâmîz fî şerhi Yâ'iyeti İbni'l-Fârîz* (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 1872; Süleymaniye, nr. 708; Şehid Ali Paşa, nr. 1320) adlı çalışmaları bulunmaktadır.

Lugat, Sarf, Nahiv. 1. el-Müzhir* fî 'ulûmî'l-luğa. Süyûtî'nin lugat ilimlerine dair en kapsamlı eseridir (nşr. Muhammed Saîd er-Râfiî, Kahire 1325; nşr. Fuâd Ali Mansûr, Beyrut 1998). **2. Cem'u'l-cevâmi***. Müellifin en çok emek verdiği çalışmalarından biri olduğunu söylediği kitap usulcülerin metodolojisi esas alınarak telif edilmiştir (Kahire 1327, Muhammed Bedreddin en-Na'sânî'nin şerhiyle birlikte; nşr. Ahmed b. Emîn eş-Şinkitî, Kahire 1328, *ed-Dürerü'l-levâmî'* ile birlikte; [*Mecma'u'l-buhûşî'l-İslâmiyye*], Kahire 1974; Beyrut 1973). I. cildi Abdüsselâm Muhammed Hârûn ve Abdülâl Sâlim Mekrem, diğer ciltleri Abdülâl Sâlim Mekrem tarafından tahkik edilerek yayımlanmıştır (I-VI, Küveyt 1400/1980). Süyûtî bu eserini *Hem'u'l-hevâmî'* adıyla şerhetmiştir (nşr. Muhammed Bedreddin en-Na'sânî, Kahire 1909-1910; nşr. Seyyid Muhammed Bedreddin el-Halebî, Kahire 1327; nşr. Abdüsselâm Muhammed Hârûn – Abdülâl Sâlim Mekrem, Küveyt 1975-1979; Beyrut 1992; Kahire 2001; nşr. Abdülhamîd Hindâvî, Kahire, ts.; nşr. Ahmed Şemseddin, Beyrut 2006). **3. el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir* fî'n-naḥv.** Müellif bu kitabın bir benzerinin yazılmadığını söylemiştir (nşr. Hasan b. Ahmed el-Haneff, Haydarâbâd 1898 [2. bs., 1940]; nşr. Fâyiz Tarhînî, Beyrut 1404,

1984; Kahire 2003; nşr. Gureyd eş-Şeyh, Beyrut 2007). *Abdülilâh Nebhân, el-Fehârisü'l-mufaşşal li'l-eşbâh ve'n-nezâ'ir fî'n-naḥv li's-Süyûtî* adıyla bir eser yazmıştır (Kahire 1998). **4. el-İktirâh fî usûli'n-naḥv ve cedeliḥ.** Müellifin en çok önemseydiği eserlerinden olup bir mukadime ile yedi fasıldan oluşmaktadır (Haydarâbâd 1892; Delhi 1895; Halep 1940; nşr. Ahmed Subhi Furat, İstanbul 1975; nşr. Ahmed Selîm el-Himsî – Muhammed Ahmed Kâsım, Beyrut 1988; nşr. Mahmûd Fucâl, Suudi Arabistan 1989; nşr. Abdülhakîm Atıyye, Dimaşk, ts.; nşr. Muhammed Süleyman Ya'kût, İskenderiye 2006; nşr. Muhammed Hasan İsmâil, Beyrut 2007). **5. Şerḥu Elfiyyeti İbn Mâlik (el-Behcetü'l-merḍiyye).** Süyûtî'nin *es-Seyfû's-şakîl 'alâ Şerhi İbn 'Akîl* adlı hâşiyesiyle Bahâeddin İbn Akîl şerhini birleştirmek suretiyle meydana getirdiği bir eserdir (Leknev 1247; Tahran 1248, 1268, 1282, 1284; Kerbelâ 1854; Kahire 1282, 1874, 1892, 1314, 1901, *el-Ezhârü'z-Zeyniyye* ile birlikte; Tebriz 1286; nşr. Abdülkâdir Ahmed, Dimaşk, ts.; nşr. Sâlih Süleyman el-Umeyr, Riyad, ts.; nşr. Mustafa Hüseyin Deştî, Kum 2005; Kahire 2000; İstanbul 2005). **6. el-Feride fî'n-naḥv.** 885'te (1480) kaleme alınan *Elfiyye* üzerine müellifi *el-Meḥâli'u's-sa'ide* adıyla bir şerh yazmış (nşr. Süleyman Hammûde, İskenderiye 1401), İbn Zekrî el-Fâsî de eseri *el-Mühimmâtü'l-müfide* ismiyle şerhetmiştir (Fas 1319; Kahire 1913; nşr. Abdülkerîm Midrâs, Bağdat 1977; nşr. Nebhân Yâsîn Hüseyin, Bağdat 1977). **7. Şerḥu şevâhidi Muḡni'l-Iebîb.** İbn Hişâm'a ait eserin şevâhid şerhlerindendir (Tahran 1271; nşr. Muhammed Mahmûd İbnü't-Telâmîd, Kahire 1904; Beyrut 1966, Kahire 1904 baskısı esas alınarak; nşr. Ahmed Zâfir Kucân, Beyrut, ts., Dimaşk 1967). Süyûtî'nin aynı eser üzerinde iki şerhi daha vardır: *Tuḥfetü'l-habîb bi-n-nüḥâti Muḡni'l-Iebîb* (nşr. Hasan Melh – Sehî Na'ce, İrbid 2005), *el-Fetḥu'l-karîb fî havâşî Muḡni'l-Iebîb* (Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 2960; Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 4536, Damad İbrâhim Paşa, nr. 1054, Refsûlkütâb Mustafa Efendi, nr. 1037, Yazma Bağışlar, nr. 1221). **8. Şerḥu'l-Kaşidetü'l-Kâfiye.** Adı bilinmeyen bir müellifin 657 (1259) yılında yazdığı bir manzumenin (Tabbâ'a göre İbn Mâlik'in *el-Kâfiye*'sinin, bk. *el-İlmâ-mû'l-Hâfiz*, s. 365) şerhidir (nşr. Nâsır Hüseyin Ali, Dimaşk 1989). **9. eş-Şem'atü'l-muḍ'fe fî 'ilmi'l-'Arabiyye.** Süyûtî'nin ilk

eserlerinden iki varaklık bir muhtasar olup Muhammed ed-Dimyâtî tarafından *el-Mişkâtü'l-fethiyye* adıyla şerhedilmiştir (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1065). Hişâm Saîd Mahmûd'un *el-Mişkâtü'l-fethiyye* ile birlikte neşrettiği (Bağdat 1983) esere dair Muhammed Abdür-raûf el-Münâvî *el-Muḥâḍaratü'l-vefiyye* ismiyle bir çalışma yapmıştır. **10. el-Aḥbârü'l-mervîyye fî sebebî vaz'î'l-'Arabiyye** (nşr. Mevlevî Muhammed Hüseyin – Mevlevî Gulâm Hüseyin, Lahor 1891; İstanbul 1302, *et-Tuḥfetü'l-behiyye* içinde; Beyrut 1981, İstanbul 1302'den ofset; nşr. Abdullah el-Cübûrî, Beyrut 1982, *Resâ'il fî'l-fikh ve'l-luğa* içinde). **11. el-Münâ fî'l-künâ.** Mecdüddin İbnü'l-Esîr'in *el-Muraşşâ'*ının künyelerle ilgili bölümünün muhtasarıdır (nşr. C. F. Seybold, ZDMG, XLIX [1895], s. 231-243). **12. Dîvânü'l-hayevân.** Müellifin Demîrî'nin *Hayâtü'l-hayevân*'ından 901'de (1495-96) yaptığı bir ihtisârın ilk cildi olup II. cildi *Zeylû'l-hayevân* adını taşımaktadır (Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 4170; Nuruosmaniye Ktp., nr. 80). Eserin I. cildini Abraham Ecchellensis Latince'ye çevirmiştir (nşr. Samuel Bochart, Paris 1647). Süyûtî bu alanda şu eserlerinden de bahsetmektedir: *el-İlmâ' fî'l-itbâ'* (İbn Fâris'in Arapça'daki pekiştirme kelimelerini derlediği *el-İtbâ' ve'l-müzâvece* adlı sözlüğünün ek-sikleri tamamlanmış ve ihtisar edilmiş şeklidir); *en-Nüket 'ale'l-Elfiyye ve'l-Kâfiye ve's-Şâfiye ve's-Süzürü'z-zeheb ve'n-Nüzhe* (müellif 867'de [1463] başladığı bu eserini 895'te [1490] tamamlamıştır [Brockelmann, VI, 666]; Kütahya Vahîd Paşa II Halk Ktp., nr. 880); *el-Ker 'alâ 'Abdîlber* (bir âyetin i'râbı hakkındaki bu eser Hanefî fakihî Seriyüddin İbnü's-Şihne'ye reddiyedir [Süleymaniye Ktp., Lala İsmâil Paşa, nr. 678; Hacı Selim Ağa Ktp., nr. 161]); *Tuḥfetü'n-nucebâ fî kavlihim hâzâ büsrân aṭyebü minhü raṭben (el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir fî'n-naḥv* içinde).

Meânî, Beyân, Bedî'. 1. Uḡūdül-cü-mân fî'l-me'ânî ve'l-beyân (Bulak 1876; Kahire 1939). Müellifin 872'de (1467-68) yazdığı eser Hatîb el-Kazvî'nin *Telhîşü'l-miftâḥ*'ının manzum şekli olup onu ayrıca *Hallü'l-Uḡūd* adıyla şerhetmiştir (Bulak 1876; nşr. Ahmed eş-Şirâzî, Delhi 1898; Kahire 1884, *Şerḥu'd-Demenhûr* ile birlikte; Kahire 1321, 1939). **2. Nazm (Tan-zîm)ü'l-bedî' fî medḥi's-şefî'**. İbn Hicce'nin Hz. Peygamber'e methiye olarak kaleme aldığı *el-Bedî'îyye*'sine nazîredir. 133 beyitten meydana gelen ve 147 bedîi sa-

nat ihtiva eden eser, müellifin *Şerhu Nazmi'l-bedî* (el-Cem' ve't-tefrik beyne'l-en-vâ'i'l-bedî'yye) adlı şerhiyle birlikte basılmıştır (Kahire 1880; nşr. Âdil Ahmed Abdülmevcûd – Ali M. Muavvaz, Halep 1995). **3. Cene'l-cinâs** (nşr. Hamza ed-Demirdâş Zağlûl, Kahire 1982; nşr. Muhammed Rızk el-Hafâcî, Kahire 1986).

Edebiyat. Süyûtî'nin edebiyatla ilgili en önemli eserleri makâmeleridir. Çeşitli konulardaki yedi makâmesini *el-Makâmâtü'l-mecmû'a* adıyla bir araya getirmiş, makâmeler daha sonra birçok kişi tarafından derlenmiştir. Bunların içinde en geniş hacimlisi, Semîr Mahmûd ed-Derûbî'nin bir mukaddimeyle birlikte *Şerhu Makâmâti Celâlidîn es-Süyûtî* adıyla yaptığı neşir olup yirmi dokuz makâme ihtiva etmektedir (Beyrut 1989). Bazı makâmeleri ayrıca Hindistan'da (1297), İstanbul'da (1298), Kahire'de (1275) yayımlanmış olup Kahire'de tarihsiz bir baskısı daha yapılmıştır (*Makâmâtü's-Süyûtî el-edbiyyetü't-tayyibe*). Makâmelerden bazıları Osman Reşer tarafından Almanca'ya tercüme edilmiştir. Derûbî neşrinde yer alan makâmelerden bazıları şunlardır: **1. Kam'û** (*kamhu*)'l-mu'ârz fi nuşreti İbnî'l-Fâriz. Görüşleri hakkında ortaya çıkan bir tartışmada Bikâî gibi âlimler tarafından hulûl ve ittihad anlayışına meyletmekle eleştirilen İbnü'l-Fâriz'ı savunmak amacıyla kaleme alınmıştır. **2. el-Fârik beyne'l-muşannif ve's-sârik.** Süyûtî'nin, bazı kitaplarından intihal yaptığını iddia ettiği Kastallânî'yi isim vermeden eleştirdiği eseridir. Hilâl Nâcî tarafından yapılan tahkikinin sonunda (Beyrut 1998) ayrıntılı fihristler ve Süyûtî'nin 799 eserinin listesi yer almaktadır. Hilâl Nâcî bu eseri ilk defa kendisinin neşrettiğini söylerse de Kâsım es-Sâmerrâî'nin (*Âlemü'l-kütüb*, II/4 [1402/1982], s. 741-752) ve Derûbî'nin neşirleri daha eskidir. **3. el-Mekkiyye** (*en-Nefhatü'l-miskiyye*). Müellifin hac için Mekte'de bulunduğu sırada İbnü'l-Mukrî el-Yemenî'nin *Unvânü's-şerefi'l-Vâfî* tarzında bir günde telif ettiği eseridir (Ceza-yir 1865). **4. el-Kâvî fi Târîhi's-Sehâvî.** Sehâvî'nin kendisine çok sert eleştiriler yönelttiği *ed-Dev'ü'l-lâmi*'deki iddialarına cevap olarak telif edilmiştir. **5. Bülbülü'r-Ravza.** Nil üzerindeki Ravza adası hakkındadır (İstanbul 1298; nşr. Nebîl Muhammed Abdülazîz, Kahire 1981). Süyûtî'nin diğer edebî eserleri arasında şunlar sayılabilir: *el-Vesâ'il ilâ (fi müsâmereti) ma'rifeti'l-Evâ'il* (Ebû Hilâl el-Askerî'nin *el-Evâ'il*'inin muhtasarı olmakla birlikte pek

çok ilâve ile fıkıh bablarına göre yeniden düzenlenmiştir [nşr. R. Gosche, Halle 1867; nşr. Es'ad Talas, Bağdat 1950; nşr. İbrâhim Ahmed el-Adevî – Ali Muhammed Ömer, Kahire 1980; nşr. Ebû Hacer Muhammed Zağlûl, Beyrut 1986; nşr. Muhammed Zeynühum Muhammed Azb, Kahire 2003]); *Reşfû'z-zulâl mine's-sehari'l-helâl* (eserde yirmi âlim evliliklerinin ilk gecesini kendi ilim dallarının terimlerini kullanarak anlatmaktadır [Fas 1319, taşbaskı; Kahire, ts.; Beyrut 1997]); *Dürrü'l-kilem ve gureru'l-hikem* (Zemahşerî'nin *Nevâbigü'l-kelim*'i tarzında bir eserdir [Keşfü'z-zunûn, I, 748]); *en-Nüch fi'l-icâbe ile's-sulh* (nşr. E. M. Sartain, New York 1975, *et-Tehaddüs* içinde); *Nüzhetü'n-nedîm* (nşr. Ferec el-Huvâr, Tunus 2003); *el-Muhâdarât ve'l-muhâverât* (Beyazıt Devlet Ktp., Bayezid, nr. 5586); *Ehâsinü'l-iktibâs fi mehâsinü'l-iktibâs* (Burdur İl Halk Ktp., nr. 1548-01; Süleymaniye Ktp., Reîsülkütâb Mustafa Efendi, nr. 1150, Lâleli, nr. 3733); *Vak'u'l-eşel fi qarbi'l-meşel* (Beyazıt Devlet Ktp., Bayezid, nr. 7913); *İthâfü'n-nübela' bi-ahbâri's-sükâlâ* (Süleymaniye Ktp., Süleymaniye, nr. 708, 1030; Köprülü Ktp., Fâzıl Ahmed Paşa, nr. 1579).

Tarih. **1. Tabakâtü'l-huffâz.** Zehebî'nin *Tezkiretü'l-huffâz*'ının muhtasarı olup esere Zehebî'den sonra yaşayan kırk yedi hadis hâfızı eklenmiştir (Göttingen 1833; Dimaşk 1347; nşr. Ali Muhammed Ömer, Kahire 1973, 1994; Beyrut 1983, 1993). Eser ayrıca *Zeylû Tabakâti'l-huffâz* adıyla basılmıştır (Beyrut, ts., *Zeylû Tezkireti'l-huffâz li'z-Zehebî* içinde, s. 345-384). **2. Buğyetü'l-vu'ât* fi tabakâti'l-luğaviyyîn ve'n-nühât.** Süyûtî önce 300 civarında kaynaktan yararlanarak yedi ciltlik bir eser kaleme almış, ardından bunu özetleyip 2209 dil âliminin biyografisini içeren eserini meydana getirmiştir (nşr. A. Meursinge, Leiden 1839; nşr. Mustafa Abdülkâdir Atâ, Beyrut 2004; nşr. Ali Muhammed Ömer, Kahire 2005; nşr. Muhammed Abdürrahîm, Beyrut 2005). **3. Târîhu'l-hulefâ** (*Menâhilü's-safâ bi-tevârihi'l-e'imme ve'l-hulefâ*). Hz. Ebû Bekir'den müellifin devrine kadar gelen halifelerin hayatı ve bunların dönemindeki olayların kronolojik sırayla anlatıldığı bir eserdir (nşr. W. N. Lees, Kalküta 1856; Lahor 1870, 1887; Kahire 1887, 1932; nşr. Ca'fer Ali en-Necînevî, Leknev 1906; nşr. Muhammed Münîr ed-Dimaşki, Kahire 1932; nşr. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd, Kahire 1952, 1964, 1969; nşr. Mustafa Abdülkâdir Atâ, Beyrut 1988; nşr. Rıdvân Câmî Rıdvân, Ka-

hire 2004; nşr. Muhammed Ebû'l-Fazl İbrâhîm, Kahire 1976; Beyrut 2005; nşr. İbrâhîm Sâlih, Beyrut 2003; nşr. Saîd Mahmûd Ukayl, Beyrut 2005; nşr. Vâil Mahmûd eş-Şarki, Beyrut 2008). İbn Hacer el-Heytemî'nin ihtisar ettiği eseri Abdülkerîm-i Münşî Farsça'ya çevirmiştir. **4. Hüsnu'l-muhâdara.** Eserde Mısır'ın firavunlar dönemi, müslümanlar tarafından fethi, İslâmlaşması süreci, burada kurulan devletler, ayrıca sultanlar, devlet adamları, ileri gelen âlimler, şairler, hekimler ve Mısırlılar'ın âdetleri anlatılmaktadır (nşr. C. J. Tornberg, Upsala 1834 [kısmî neşir]; Kahire 1861, 1864, 1903, 1906, 1909; nşr. Muhammed b. Ahmed en-Neccâr, Kahire 1881; nşr. Muhammed Ebû'l-Fazl İbrâhîm, Kahire 1967; Beyrut 2004; nşr. Halîl Mansûr, Beyrut 1997). Müellif bu eseri *ez-Zeberced* adıyla ihtisar etmiştir. **5. et-Tehaddüs binî'metillâh.** Süyûtî'nin otobiyografisi olup hayatı hakkında en önemli kaynak sayılır. Elisabeth Mary Sartain eser üzerinde doktora tezi hazırlayıp neşretmiş (Kahire 1975), *Jalâl al-Dîn al-Suyûtî* adlı çalışmasını da bu neşrin ilk cildi olarak yayımlamıştır (Cambridge 1975). **6. Nazmü'l-'ikyân fi a'yânî'l-a'yân.** IX. (XV.) yüzyılda Mısır, Suriye, Hicaz, Irak, Endülüs gibi bölgelerde yaşamış sultan, kadı, âlim, şair ve siyaset adamlarının tanıtıldığı eser Philip Khuri Hitti tarafından neşredilmiştir (Beyrut-New York 1927; Beyrut 2001; Beyrut, ts. [New York 1927'den ofset]). **7. eş-Şemârîh fi 'ilmi't-târîh.** Bu küçük hacimli eserde Süyûtî tarihlendirme, çeşitli dönemlerde kullanılan takvimlerin ve hicrî takvimin başlangıcı, tarih bilmenin faydaları, gün ve ay isimlerinin menşei gibi konulara yer vermiştir (nşr. Mevlevî Muhammed Hüseyin – Mevlevî Gulâm Hüseyin, Lahor 1890, 1892; nşr. C. F. Seybold, Leiden 1894; nşr. İbrâhim es-Sâmerrâî, *el-Mecelletü't-târîhiyye*, I, Bağdat 1970; nşr. Muhammed b. İbrâhîm eş-Şeybânî, Küveyt 1978; Frankfurt am Main 1998 [Seybold 1894'ten tıpkıbasım]; Ahmet Canbek'in bu eser üzerine hazırladığı yüksek lisans tezi için aş.bk.). **8. Mu'cemü's-süyûhî** (*el-Müncem fi'l-mu'cem*). Süyûtî'nin önem sırasına göre üç tabakaya ayırdığı 195 hadis hocasını tanıttığı eseridir (nşr. İbrâhîm Bâcis Abdülmecîd, Beyrut 1995). **9. Tebyüzü's-şahîfe bi-menâkıbi'l-İmâm Ebî Hanîfe** (Haydarâbâd-Dekken 1317/1899, 1915; nşr. Muhammed Âşık, Beyrut, ts.; Beyrut 1989, *er-Resâ'ilü'l-aşr* içinde; nşr. Mahmûd Hasan Nassâr, Beyrut 1990; Karaçi 1990, M. Abdürreşîd Nu'mânî'nin *Mekânetü'l-İmâmî'l-*

A'zam Ebî Hanîfe fî 'ilmi'l-hadîs'i ile birlikte). Müellifin bu konuda şu eserleri de zikredilebilir: *Tuhfetü'l-kirâm bi-ahbâri'l-ehrâm* (nşr. Sâmî Câhîn, Kahire 1992); *Tezyînü'l-memâlik bi-menâkıbi'l-İmâm Mâlik* (I-IV, Kahire 1324, Kahire 1325); *Ta-bakâtü'l-uşûliyyîn* (Manisa İl Halk Ktp., nr. 1047/2); *el-Mülakat mine'd-Düleri'l-kâmine* (İbn Hacer'in *ed-Düeri'l-kâmine*'nin muhtasarıdır); *Târîhu'l-umr* (İbn Hacer'in *İnbâ'ü'l-gumr*'una zeyildir); *'Ay-nü'l-İşâbe fî ma'rifeti's-şahâbe* (İbn Hacer el-Askalânî'nin *el-İşâbe*'sinin muhtasarıdır).

Diğer Eserleri. 1. *en-Nükâye*. 873'te (1468-69) yazılan eser (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1970) on dört ilim dalı ve on dört konuyla ilgili bir derleme olup müellif tarafından *İtmâmü'd-dirâye* adıyla şerhedilmiştir (Tahran 1891; Bombay 1891; nşr. Muhammed ez-Zührî el-Gamrâvî, Kahire 1899, *Miftâhu'l-ulûm* ile birlikte; nşr. Muhammed Kâmil b. Muhammed el-Asyûti, Kahire 1929, *Miftâhu'l-ulûm* ile birlikte). Ayrıca Muhammed Yâsîn Abdullah Mîrganî'nin *'Unvânü'd-dirâye* adıyla şerhettiği esere Ahmed b. Ahmed es-Sinbâtî dört ilim daha ilâve edip *Ravzatü'l-fühûm* adıyla nazma çevirmiştir (a.g.e., a.y.; Brockelmann, VI, 671). 2. *el-Lüm'a fî ecvibeti'l-es'ileti's-seb'a* (Kahire 1349, *et-Tezkîr bi'l-mecî ve'l-mesîr* içinde; nşr. Saîd Muhammed el-Lahhâm, Beyrut 1996). 3. *el-Kenzü'l-medfûn ve'l-fülkü'l-meşhûn* (Kahire 1288, 1303). 4. *Bezlü'l-mechûd fî Hizâneti Maḥmûd* (nşr. Fuâd Seyyid, MMA, IV/1 [1958], s. 125-136). Süyûtî'nin diğer eserleri için Derûbî'nin neşrettiği fihristlere ve Tabbâ'nın eserine bakılabilir (bk. bibl.).

Literatür. Süyûtî'nin öğrencileri Muhammed b. Ali ed-Dâvûdî *Tercemetü'l-'Al-lâme es-Süyûtî* (kısmen nşr. Muhammed Hayr el-Bikâî, Dir'iye 2000-2001) ve Abdülkâdir b. Muhammed eş-Şâzeli *Behcetü'l-'âbidin bi-tercemeti hâfizi'l-'aşr Celâlidîn es-Süyûtî* (nşr. Abdülilâh Nebhân, Dimaşk 1998) adıyla onun hakkında biyografiler yazmışlardır. Çağdaş müellifler de Süyûtî'nin hayatına dair birçok eser kaleme almıştır. *et-Teḥaddüs*'le ilgili doktora tezi hazırlayan Elisabeth Mary Sartain, *Jalâl al-Dîn al-Suyûtî* adlı eserinde Süyûtî'nin hayatını anlatmakta, ayrıca içerdiği notlar sebebiyle bu eser, *et-Teḥaddüs*'ün doğru anlaşılması bakımından önem taşımaktadır. Bu eserin bazı kısımları Hasan Nûreddin tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir (İstanbul 2002). Sa'dî Ebû Habîb'in *Ḥayâtü Celâlidîn es-Süyûtî*

ma'a'l-'ilm mine'l-mehdi ile'l-laḥd adlı eseri (Dimaşk 1993) onun hayatını edebî açıdan anlatması yönüyle değerlidir. Süyûtî'nin makâmeleri üzerinde yıllarca çalışan Semîr Maḥmûd ed-Derûbî yirmi dokuz makâmeyi *Şerhu Maḥkâmâtî's-Süyûtî* adıyla şerhetmiştir (Beyrut 1989). Ahmed el-Hâzindâr ve Muhammed İbrâhim eş-Şeybânî'nin hazırladığı *Delîl maḥtû-tâtî's-Süyûtî ve emâkinü vücûdihâ* (Küveyt 1983), Süyûtî'nin eserlerinin hangi kütüphanelerde bulunduğunu gösteren en kapsamlı çalışmadır. Fakat bu eserin kaynak göstermede ilmi standarda uyulmaması, bazı kitap isimlerinin yanlış okunması, iki kitabın tek kitap gibi verilmesi, Süyûtî'nin fihristlerinin görülmeden hazırlanması ve Brockelmann'dan faydalanılmaması gibi kusurları vardır (Derûbî, *MMLA*Çr., XIII/56 [1999], s. 182). Ahmed eş-Şerkâvî İkbâl'in *Mektebetü'l-Celâl es-Süyûtî* adlı çalışması da (Rabat 1977) alfabetik olarak sıraladığı Süyûtî'nin eserleri hakkında önemli bilgiler vermesine rağmen onun kendi fihristleri görülmeden hazırlanmıştır (a.g.e., XXIII/56 [1999], s. 180). Süyûtî'nin tefsir ilmindeki yeri hakkında, Muhammed Yûsuf eş-Şûrbâcî'nin Tunus Zeytûne Üniversitesi'nde doktora tezi olarak hazırladığı *el-İmâm es-Süyûtî ve cühûdühü fî 'ulûmi'l-Kur'an* adlı eseriyle (Dimaşk 2001) *el-İtkân*'ın kaynakları üzerine Olaf Tyllack'ın *Die Quellen Des Itqân von Suyûtî* (Münih 1952) ve Kenneth E. Nolin'in *The 'Itqan' and Its Sources: A Study of 'Al-Itqan fi Ulum Al-Quran' by Jalal al-Din Al-Suyûtî with reference to 'Al-Burhan fi Ulum Al-Quran' by Badr al-Din Al-Zarkashi* (Hartford 1968) isimli doktora tezleri burada zikredilmelidir. Bedî es-Seyyid el-Lahhâm'ın *el-İmâmü'l-Hâfız Celâlidîn es-Süyûtî ve cühûdühü fî'l-hadîs ve 'ulûmihi'si* (Dimaşk 1994) Süyûtî'nin hadis ilmindeki yeri hakkında yapılan en kapsamlı çalışmalardan biridir. Süyûtî'nin Arap dili alanındaki yerine dair önemli bir çalışma Ignaz Goldziher'e ait "Zur Charakteristik Gelâl ud-dîn us-Sujûtî's und seiner literarischen Thätigkeit" başlıklı makaledir (*Sitzungsberichte der Philosophisch-historischen Classe der Akademie der Wissenschaften*, LXIX [Wien 1871], s. 7-28). Michael Barry tarafından İngilizce'ye çevrilen makaleyi J. O. Hunwick ilâve notlar ve düzeltmelerle "Ignaz Goldziher on al-Süyûtî" adıyla yayımlamıştır (*MW*, VII, [1978], s. 79-99). Tâhir Süleyman Hammûde tarafından Süyûtî hakkında yakın dönemde yapılan bir çalışma, *Celâlidîn es-Süyûtî:*

'Aşruhü ve ḥayâtühü ve âşaruhü ve cühûdühü fî'd-dersi'l-luḡavî adını taşımaktadır. Eser, Arap dünyasında Süyûtî hakkındaki ilk doktora tezi olup (1971) 1989'da Beyrut'ta neşredilmiştir. Mustafa Muhammed eş-Şek'a'nın "Mevsûatü'd-dirâsâtî's-Süyûtîyye" serisinin ilk kitabı olarak neşredilen *Celâlidîn es-Süyûtî: Mesîretühü'l-'ilmiyye ve mebâhişühü'l-luḡaviyye'siyle* (Kahire 1981) Abdülâl Sâlim Mekrem'in *Celâlidîn es-Süyûtî ve eşruhü fî'd-dirâsâtî'l-luḡaviyye* adlı eseri de (Beyrut 1989) burada anılmalıdır. Muhammed Celâl Şeref, *Celâlidîn es-Süyûtî: Menhecühü ve ârâ'ühü'l-kelâmiyye'sinde* (Beyrut, ts.) Süyûtî'nin mantık, kelâm ve akaide dair bazı görüşlerini incelemiştir. Süyûtî'nin ölümünün 500. yıl dönümü münasebetiyle Ezher Üniversitesi ile ISESCO tarafından 3-5 Nisan 1993'te düzenlenen sempozyumun tebliğleri *el-İmâm Celâlidîn es-Süyûtî: Fakihen ve luḡaviyyen ve muḥaddişen ve müctehiden* adıyla yayımlanmıştır (Beyrut 2001). Ayrıca *et-Türâşü'l-'Arabî* (XIII/51, Nisan 1994) ve *Mecelletü Mecma'î'l-luḡatî'l-'Arabîyye bi-Dimaşk* (LXVII/4, Ekim 1992) dergileri Süyûtî özel sayıları çıkarmıştır.

Süyûtî hakkında Türkiye'de gerçekleştirilen akademik çalışmaların sayısı çok azdır. 2008 yılı itibariyle Süyûtî'ye dair sadece bir doktora tezi yapılmıştır (Recep Aslan, 2007, *Süyûtî'nin Hadis İlmindeki Yeri*, AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü), Süyûtî ile ilgili olarak çoğu edisyon kritik, tercüme ve eser tanıtımı türünden sekiz yüksek lisans tezi hazırlanmıştır: Mahmut Kavaklıoğlu (1989, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü); Mevlüt Karaylan (1994, AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü); Şahabettin Ergüven (1998, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü); Caner Akdemir (2000, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü); Ali Böcül (2005, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü); Murat Atasoy (2006, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü); Emel Keleş (2007, SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü); Ahmet Canbek (2008, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

BİBLİYOGRAFYA :

Süyûtî, *et-Teḥaddüs bi-ni'metillâh* (nşr. E. M. Sartain), Cambridge 1975, s. 5, 6, 7, 8, 9, 10, 20, 39-42, 45, 88, 90, 92, 105-136, 137, 155-159, 165, 205, 225-226, 234, 235, 240, 249-251; a.mlf., *Hüsnü'l-muḥâḍara*, I, 336, 338, 339, 442; a.mlf., *Buḡyetü'l-vu'ât*, I, 118, 167, 377, 472; a.mlf., *el-Müncem fi'l-mu'cem* (nşr. İbrâhim Bâcis Abdülmecîd), Beyrut 1995, s. 86-87, ayrıca bk. neşreden giriş, s. 23-24; a.mlf., *Tedribü'r-râvî* (nşr. Abdülvehhâb Abdüllatîf), Beyrut 1399/

1979, I, 274; II, 139; a.mlf., *Żeylû Ṭabakâti'l-huffâz* (Zeylû Tezkireti'l-huffâz li'z-Zehabî içinde), Beyrut, ts. (Dâru ihyâ't-türâsi'l-Arabî), s. 381, 382; a.mlf., *Nazmü'l-İkyân* (nşr. Philip K. Hitti), New York 1927, s. 152, ayrıca bk. neşredenin girişi, s. 18; a.mlf., *Teb'yüzü's-Şaḥîfe fi menâkıbi'l-İmâm Ebî Ḥanîfe (er-Resâ'ilü'l-aşr içinde)*, Beyrut 1409/1989, s. 256-257; a.mlf., *ed-Dibâc 'alâ Şaḥîhi Müslim b. el-Haccâc* (nşr. M. Adnân Dervîş – Heysem Temîm), Beyrut, ts. (Dâru'l-Erkam b. Ebî'l-Erkam), I, 20; a.mlf., *Şerḥu Elfıyyeti'l-İrâkî* (nşr. Abdullah M. ed-Dervîş), Dimaşk 1998, s. 147; a.mlf., *el-Hâvî li'l-fetâvî*, Beyrut, ts. (Dâru'l-kitâbi'l-Arabî), I, 385; II, 123-166, 191 vd., 248, 277 vd., 483, 507, 567; a.mlf., *Tenzihü'l-i'tikâd 'ani'l-hulul ve'l-itihâd (el-Hâvî li'l-fetâvî içinde)*, Beyrut, ts. (Dâru'l-kitâbi'l-Arabî), I, 304; a.mlf., *er-Red 'alâ men aḥlede ile'l-arz ve cehile en-ne'l-ictihâde fi külli 'aşrin farz* (nşr. Halîl el-Meys), Beyrut 1983, s. 112-116, 149, 169; a.mlf., *Takrîrû'l-İstinâd fi tefsiri'l-ictihâd* (nşr. Fuâd Abdül-mün'im Ahmed), İskenderiye 1983, s. 49-50, 69; a.mlf., *et-Tenbî'e bi-men yeb'aşühullâhü 'alâ re'si külli m'pe (Türâşıyyât içinde)*, nşr. Abdürrahîm el-Kürdî, sy. 3, Kahire 2004, s. 113, 116, ayrıca bk. neşredenin girişi, s. 89; a.mlf., *Kaṭfû'l-ezhârî'l-mütenâşire fi'l-aḥbârî'l-mütevâtire* (nşr. Halîl Muhyiddin el-Meys), Beyrut 1405/1985, s. 21; a.mlf., *Ṭarzû'l-İmâne (Şerḥu maḥamâti Celâldiddin es-Süyûtî içinde)*, nşr. Semîr Mahmûd ed-Derûbî, Beyrut 1409/1989, II, 687, 688, 691, 696, 706, 708, 719-720, 736, 737, 749-750, 765, 766-767, 782, 804, 815; a.mlf., *el-Makâmetü'l-Lû'lü'yye* (a.e. içinde), II, 1001, 1002, 1005, 1032; a.mlf., *Şaḥîbü's-seyf 'alâ şaḥîbi ḥayf* (a.e. içinde), I, 554, 560, 562; a.mlf., *ed-Deverânü'l-feleki 'alâ İbnî'l-Kereki* (a.e. içinde), I, 395-396, 397, 409, 419; a.mlf., *el-Küllâciyye fi'l-es'ileti'n-nâciyye* (a.e. içinde), II, 958-960, 965-966, 969; a.mlf., *el-Kâvî fi târîhi's-Seḥâvî* (a.e. içinde), II, 948-949, 950, 953; a.mlf., *el-İstinâşar bi'l-vâhidî'l-kahhâr* (a.e. içinde), I, 225, 226, 228; a.mlf., *el-Makâmetü's-Sündüsiyye* (a.e. içinde), I, 575 vd., 614; a.mlf., *el-Fettâş 'ale'l-kaşşâş* (a.e. içinde), II, 868, 870; a.mlf., *I'lâmü'l-erib bi-hudûşü bid'a'ti'l-meḥârib* (nşr. İmâd Tâhâ Ferre), Tanta 1990, s. 5; Seḥâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, IV, 65, 68, 69; XII, 72-73; İbn İlyâs, *Bedâ'i'u'z-zuhûr*, IV, 83; Dâvûdî, *Tercemetü'l-Allâme es-Süyûtî* (ed-Dîr'iyye içinde, kısmî nşr. M. Hayr el-Bikâf), III/11-12, Riyad 2000-2001, s. 394, 410; Abdülkâdir eş-Şâzeli, *Behcetü'l-âbidîn bi't-tercemeti ḥâfizi'l-aşr Celâldiddin es-Süyûtî* (nşr. Abdülilâh Nebhân), Dimaşk 1419/1998, s. 61, 64, 67-68, 71, 76, 78-79, 88, 102, 108, 113, 120, 121, 143, 146, 151, 158, 159-164, 165-166, 173-174, 242-245, 255, 257, 261, 262, 269, 279, 280; Abdülkâdir el-Ayderûsî, *en-Nûrû's-sâfir*, s. 19-20, 51, 52; Gazzî, *el-Ke'âkibü's-sâ'ire*, I, 74, 226; *Keşfü'z-zunûn*, I, 19, 67, 126, 127, 162, 232, 398, 597-598, 748; II, 1010, 1042, 1065, 1077, 1155, 1173, 1259, 1301, 1559, 1602, 1731, 1918, 1970; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, X, 75, 76, 78; Şevkānî, *el-Bedrû'l-tâli'*, I, 333; *Hediyyetü'l-ârifin*, I, 534-544; E. M. Sartain, *Jalâl al-Din al-Suyuti*, Cambridge 1975, s. 24, 36, 40, 92, 115; Ahmed eş-Şerkâvî İkbâl, *Mektebetü'l-Celâl es-Süyûtî*, Rabat 1977, s. 384-385; Mustafa eş-Şek'a, *Celâldiddin es-Süyûtî mesîretühü'l-ilmîyye ve meḥâşihühü'l-luḡaviyye*, Kahire 1401/1981, s. 271; Ahmed el-Hâzindâr – M. İbrâhim eş-Şeybânî, *Delîlû maḥtûṭâtî's-Süyûtî ve emâkinü vücdühâ*, Küveyt 1983, s. 282; Tâhir Süleyman Hammûde, *Celâldiddin es-Süyûtî*

fi: 'Aşruhü ve ḥayâtühü ve âşaruhü ve cühüdühü fi'd-dersi'l-luḡavî, Beyrut 1410/1989, s. 51, 106, 110-111, 113, 116, 155; *Şerḥu Maḥamâti Celâldiddin es-Süyûtî* (nşr. Semîr Mahmûd ed-Derûbî), Beyrut 1409/1989, neşredenin girişi, I, 63, 73, 84, 85; Şâkir Mustafa, *et-Târîḥu'l-'Arabî ve'l-mü'erriḥân*, Beyrut 1990, III, 183; C. Brockelmann, *Târîḥu'l-edebî'l-'Arabî* (trc. Abdülhâlim en-Neccâr v.dğr.), Kahire 1993, VI, 615, 617, 618, 621, 622-627, 637, 638, 639, 641, 643, 644, 646, 663, 666, 671, 672, 676, 681; Sa'dî Ebû Habîb, *Ḥayâtü Celâldiddin es-Süyûtî ma'a'l-ilmîne'l-mehd ile'l-laḥd*, Dimaşk 1993, s. 61, 64, 65, 200; Bedî Seyyid el-Lahhâm, *el-İmâmü'l-Hâfiz Celâldiddin es-Süyûtî ve cühüdühü fi'l-ḥadîs ve 'ulûmü*, Dimaşk 1994, s. 85, 234, 333-379, 400, 463; İyâz Hâlid et-Tabbâ, *el-İmâmü'l-Hâfiz Celâldiddin es-Süyûtî*, Dimaşk 1417/1996, s. 312-313, 320, 325, 327, 331, 334, 340, 344, 346, 347, 348, 365, 366, 374, 388, 401, 409; *el-Fihrisü's-şâmil: el-Ḥadîs* (nşr. el-Mecmau'l-melekî), Amman 1991, I, 595-611, 653-656; II, 1329; *el-Fihrisü's-şâmil: es-Sîre* (nşr. el-Mecmau'l-melekî), Amman 1996, I, 413; II, 620, 777-779; Yahyâ Mahmûd Sââtî, "Fihrisü mü'ellefti's-Süyûtî el-mensûḥ fi 'âm 903h.", *'Âlemü'l-kütüb*, XII/2, Riyad 1411/1991, s. 232-248; Adnân Dervîş, "İttihâmü'l-Celâl", *et-Türâşü'l-'Arabî*, XIII/51, Dimaşk 1993, s. 90 vd.; Abdülilâh Nebhân, "Celâldiddin es-Süyûtî: İzâât tahlîliyye fi sîretih", a.e., XV/57 (1994), s. 80-99; Semîr Mahmûd ed-Derûbî, "es-Süyûtî ve risâletühü: 'Fihristü mü'ellefti", el-'ulûmü'd-diniyye", *MMLA'ır*, XXIII/56 (1999), s. 169-223; XXIII/57 (1999), s. 99-148; a.mlf., "es-Süyûtî ve risâletühü: 'Fihristü mü'ellefti", 'ulûmü'l-luḡa ve'n-naḥv ve'l-belâḡa ve'l-edeb ve't-târîḥ", a.e., XXVII/64 (2003), s. 29-95; Abdülkâdir Karahan, "Süyûtî", *İA*, XI, 258-263; E. Geoffroy, "al-Suyuti", *EI*² (İng.), IX, 913-916; L. Conrad, "al-Suyuti", *Dictionary of the Middle Ages* (ed. J. R. Strayer), New York 1989, XI, 520-521; Yusuf Şevki Yavuz, "el-Budûrû's-sâfire", *DİA*, VI, 360; M. Yaşar Kandemir, "Hadis", a.e., XV, 48; a.mlf., "İbn Hacer el-Askalânî", a.e., XIX, 515; a.mlf., "el-Mevzûât", a.e., XXIX, 497-498.

HALİT ÖZKAN

Kur'an İlimleri. Süyûtî, tefsiri derinleştiği ilimlerin başında saydığı gibi benzerlerinin yazılmadığını iddia ettiği eserlerinden ilk altısı da Kur'an ilimlerine dairdir (*Hüsnu'l-muḥâḍara*, I, 336-338; *et-Tehaddûş*, s. 105). Bu alanda en çok eser veren âlimlerden olan Süyûtî, eserlerinin tefsirde okuyucusunu başka bir esere ihtiyaç duymayacak şekilde bir bütünlük oluşturduğu kanaatindedir (*Kaṭfû'l-ezhâr*, vr. 3^a). Doğu'da Moğol istilâsı, Batı'da Endülüs faciasının yaşandığı bir dönemin ardından bu eserlerini kaleme alırken ilmin zayı olmasından endişe ederek o güne kadar yazılmış kitapları sonraki nesillere aktarmaya çalışmıştır. Bu sebeple onun yazdıkları başta Ahmed b. Menî'in *Müsned'i*, İbn Mâce ve İbn Merdûye'nin tefsirleri, İbnü'l-Enbârî'nin *Kitâbü'l-Meşâhîf'i*, Ebû's-Şeyh'in *Tefsîr'i* ve *Şevâbü'l-a'mâl'i* gibi bugüne

ulaşmayan kaynaklar olmak üzere mevcut birikimi zamanımıza taşıması açısından önemlidir. Dağınık şekilde bulunan bilgileri Kur'an ilimlerinde olgunluk dönemi temsil eden eserlerinde derli toplu halde bir araya getirmesi ve çoğunlukla bu bilgilerin kaynağına işaret etmesi araştırmacılara kolaylık sağlamıştır. Süyûtî'nin *el-İtkân*'ı ve *Tefsîrü'l-Celâleyn*'i günümüze kadar tefsir öğretimi ve araştırmalarında en çok başvurulan kaynaklar arasında yer aldığı gibi müfessirlerin biyografilerine dair eseri de bu literatürün öncüsü durumundadır.

Süyûtî'nin hadisçi kimliği tefsir alanındaki eserlerinin rivayet ve nakil ağırlıklı olması sonucunu doğurmuştur. Kur'an'ın mânalarına dair Hz. Peygamber ve sahâbeden gelen rivayetlere dayanmayan görüşleri "mahzâ re'y" ve bunlardan kurallara uygun olanları "te'vil", kuralların dışına çıkan ve hataya düşenleri ise "tahrîr" ve "tebdil" diye nitelendiren Süyûtî tefsirinde bu rivayetlerle sınırlı kalmanın gerekli ve yeterli olduğunu, onlardan daha güzel bir görüş ortaya koyacağını zannedenlerin itham altında kalacağını ve aldanacağını söyler. Yapılması gereken şey sadece bu rivayetler arasında ehli tarafından tercihte bulunmaktır (a.g.e., vr. 1^b). Süyûtî, felsefeyle uğraşp hadis ilimlerini ihmal edenlerin Kur'an tefsirinde sahih rivayetleri terk ederek gereksiz yere te'vile ve mecaza yönelmelerini şiddetle eleştirir (*Nevâhidü'l-ebkâr*, neşredenin girişi, s. 42-51). Ancak onun tefsirde karşı çıktığı asıl husus sahih nakle rağmen delile dayanmayan re'yin ileri sürülmesidir. Zira naklin bulunmadığı yerlerde sağlam delile dayanmak suretiyle Süyûtî'nin de meseleleri dirâyet yoluyla ele aldığı anlaşılmaktadır. Onun Kur'an ilimleri ve tefsir konusunda dikkat çeken görüşleri de vardır. Mensuh âyetlerin sayısını yirmi olarak tesbit etmesi (*el-İtkân*, II, 708-713), hurûf-i mukattaaları müteşâbihattan kabul etmesi ve müteşâbihlerin anlamını yalnız Allah Teâlâ'nın bilebileceğini söylemesi (a.g.e., I, 642, 658), Fâtîha'daki besmelenin ispatının da nefyinin de zannı değil katı olduğunu ileri sürmesi (*et-Tehaddûş*, s. 229), Hz. İbrâhim'in kurban etmek istediği çocuğunun (Sâffât 37/101-102) İsmâil değil İshak olduğunu iddia etmesi (*el-Hâvî*, II, 34-39), Bakara sûresindeki (2/238) orta namazın ikindi değil öğle namazı olduğunu belirtmesi (*et-Tehaddûş*, s. 229) bunun örnekleri arasında zikredilebilir.

Kur'an ilimleri alanında çok sayıda eser veren Süyûtî bazı eleştirilere hedef olmuş-